

LUKÁŠ KNAP (Ed.)

PASTORÁCIA RÓMOV

Zborník z medzinárodného vedeckého sympózia

KOŠICE 2019

PASTORÁCIA RÓMOV

Zborník z medzinárodného vedeckého sympózia

14.11.2019 v Košiciach, Teologická fakulta, Košice, Katolícka univerzita v Ružomberku

Editor:

ThLic. Lukáš Knap
Teologická fakulta Košice

Recenzenti:

doc. ThDr. Radoslav LOJAN, PhD.
prof. ThDr. PaedDr. Pavol DRÁB, PhD.

Odborní garanti:

doc. ThDr. Radoslav LOJAN, PhD.
prof. ThDr. PaedDr. Pavol DRÁB, PhD.

Vedecký výbor:

prof. ThDr. Cyril HIŠEM, PhD.
doc. PhDr. Ing. Lýdia LEŠKOVÁ, PhD.
prof. ThDr. PhDr. PaedDr. Jozef JURKO, PhD.
PhDr. Michaela ŠULOVÁ, PhD.
Dr. Pavol HRABOVECKÝ, S.T.D.
ThLic. JUDr. Lukáš SEKERÁK
PhDr. Mgr. Zuzana Budayová, PhD.

Organizačný výbor:

ThDr. Radoslav Lojan, PhD.
Erika Mervová

Zborník neprešiel odbornou jazykovou korekciou. Autori príspevkov v plnom rozsahu zodpovedajú sa obsah svojich príspevkov, ich pôvodnosť, štylistiku, gramatiku, ako aj techniku a etiku citovania.

VERBUM – vydavateľstvo KU,
Ružomberok 2019, 1.vyd.

© Lukáš Knap

ISBN 978 – 80 – 561 – 0718 – 8

Obsah

Úvod

Radoslav Lojan6

Tajomstvá Rómov - výzva pre pomáhajúce profesie

Lýdia Lešková7

Náboženstvo a religiozita Rómov v tradičnom ponímaní

Zuzana Budayová.....27

Integrácia Rómov do cirkvi a do spoločnosti

Miroslav Oláh44

Pastorácia Rómov v ECAV na Slovensku

Monika Beňová48

Ekumenické zbližovanie na Ukrajine a na Zakarpatí

Anton Konečný.....52

Pastorácia Rómov v Mukačevskej diecéze

Katarína Pajerská.....61

Aktivity Majáku nádeje zamerané na osobnostnú formáciu

a duchovný rast sociálne vylúčených rodín

Michaela Šul'ová64

Deti cigánov nádej či utópia

Ján Pčolinský73

**RECENZIA knihy „Sociálna práca s osobami s duševnými
poruchami“**

Štefan Lenčič89

Úvod

Do vašich rúk sa dostáva zborník príspevkov z medzinárodnej ekumenickej konferencie s témou: Pastorácia Rómov, výzvy a riešenia, ktorá sa konala na Teologickej fakulte v Košiciach, Katolíckej univerzity v Ružomberku v spolupráci s Magistrátom mesta Košice a KSK.

Pastorácia Rómov je náročná a namáhavá. Mnohokrát sa javí ako bezvýsledná. Úsilie tých ľudí, ktorí medzi Rómami pracujú, sa pre mnohých zdá často zbytočné. Vnímajú ho ako nezmyselné investovanie ľudských síl, energie, finančných a materiálnych prostriedkov bez adekvátneho efektu. Mnohí ľudia nestrácajú nádej a sú ochotní venovať svoj čas, svoj život Rómom a tak danú situáciu pomaly meniť. Uvedomujeme si, že je potrebný dlhý čas, ale dá sa to. Naša Medzinárodná ekumenická konferencia chce reflektovať na dôležitosť Pastorácie Rómov a poukázať na výzvy a riešenia z pohľadu cirkvia naboženských spoločností v Košiciach i na okoli.

Verím, že táto konferencia prispeje k obohateniu nášho poznania a takisto prinesie nové poznatky do nášho spoločného úsilia o duchovné dobro tých, ktorí su nam zverení, ako aj celej našej spoločnosti.

Radoslav Lojan
moderátor ES

Tajomstvá Rómov - výzva pre pomáhajúce profesie

Lýdia Lešková

Abstrakt: Rómovia predstavujú nemalú skupinu, ktorá svojím počtom predstavuje tretiu najpočetnejšiu na území Slovenska. Rómska minorita sa vyznačuje špecifikami, ktoré sú pre nich charakteristické a zároveň pre majoritné obyvateľstvo často neznáme, či až nepochopiteľné. Rómovia majú charakteristickú filozofiu myslenia, ktorá vychádza z ich dejinných skúseností a je popretkávaná i ľudovou slovesnosťou. Špecifickosť marginalizovaných rómskych komunít si vyžaduje špecifické prístupy, ktoré sú zamerané na posilnenie spolupráce, efektívnejšiu koordináciu činností a nasmerovanie finančných zdrojov k zlepšeniu životných podmienok príslušníkov marginalizovaných rómskych komunít. Príspevok predkladá základné teoretické východiská v podobe štátnych výziev, smerujúcich k pomoci marginalizovaným komunitám formou národných projektov. Popisuje život Rómov v rámci pravidiel ukotvených v ich filozofii, ktorá sa pre majoritu často môže javiť ako niečo tajomné, nepoznané a aj nepochopiteľné. Záver príspevku je venovaný sociálnym aktivitám autorky s rómskou minoritou v premenách času.

Kľúčové slová: Marginalizácia. Róm. Sociálna práca. Tajomstvo.

Úvod

Predtým, ako som začala písať príspevok na toto vystúpenie, som si názov konferencie: „Pastorácia Rómov. Výzvy a riešenia“ preložila do jazyka, ktorý sa približuje mojej profesionálnej orientácii, a to: Sociálna práca s Rómami, výzvy a riešenia a v tomto kontexte budem orientovať i svoje vystúpenie.

Ak sa chceme zamyslieť nad výzvami, ktoré sa nachádzajú pred pomáhajúcimi profesiami vo vzťahu k rómskej minorite, je nevyhnutné pochopiť tajomstvá, ktoré táto minorita skrýva.

Vychádzajúc z názvu, ale i obsahu knihy Arne B. Manna, popredného slovenského etnológa a romistu, „Neznámi Rómovia : zo života a kultúry Cigánov-Rómov na Slovensku“,¹ je dôležité odkrývať neznáme a s touto skutočnosťou i pracovať. Je zaujímavé, že nielen Arne B. Mann, ale aj iní autori, píšuci o Rómoch, dali do názvu svojich diel jav neznámosti, napr. zborník prác „Romové a Cikáni - neznámi i známi“² editorov Marka Jakoubka a Lenky Budilovej.

Sú teda Rómovia nám neznámi? Ak áno, v čom sú nám neznámi? A čo môžeme urobiť pre zmenu odkrývajúcu túto neznámost?

V poslednej dobe sa veľa hovorí o problematike Rómov, ich spolužití s majoritným obyvateľstvom, vytvárajú sa pilotné projekty podporované Európskou úniou a často financované aj dotáciami z verejných zdrojov. Rómske etnikum má svoju špecifickú kultúru ponímajúcu z hľadiska historických daností. Veľká časť rómskeho obyvateľstva žila v minulosti tzv. nomádnym spôsobom života, čo vo veľkej časti ovplyvnilo jeho kultúrne prejavy a dotváranie ich identity.

Identita je fenomén zakotvený do prapodstaty bytia národa, etnika, národnosti, kmeňa, rasy, atď. Identitu Rómov je potrebné rozvíjať v civilizačnom kontexte, v kontexte rozvoja celej spoločnosti a so zreteľom na priority spoločnosti.³

Podľa sčítania obyvateľov domov a bytov z roku 2011 žije na Slovensku vyše 5 397 000 obyvateľov, z tohto sa (dve) 2 % prihlásili k rómskej národnosti. S týmto počtom sa rómska národnosť stala treťou najpočetnejšou na území Slovenska.⁴ Je potrebné ale podotknúť, že na jednej strane máme výsledky získané zo sčítania obyvateľstva a na strane druhej nachádzame viaceré kvalifikované odhady, ktoré sa podstatne líšia od oficiálnych údajov Štatistického úradu SR.

¹ Porov. MANN, Arne B. 1992. *Neznámi Rómovia*. Zo života a kultúry Cigánov-Rómov na Slovensku. Bratislava: Ister Science Press, 1992. 207 s.

² Porov. BUDILOVÁ, Lenka, JAKOUBEK, Marek. 2008. *Romové a Cikáni - neznámi i známi*. Praha : Leda, 2008. 342 s.

³ Porov. KUSIN, Vasko, VANKOVÁ, Katarína, ODLEROVÁ, Eva. 2006. *Identita v procese socializácie a personalizácie rómskeho etnika*. Nitra : UKF, 2006, s.7.

⁴ Porov. ŠTATISTICKÝ ÚRAD SR. *Výsledky SODB 2011*. [online] [cit. 2019-10-25] Dostupné na internete: <<http://portal.statistics.sk/showdoc.do?docid=43829>>

Tabuľka 1 Vývoj počtu Rómov na Slovensku podľa cenzov, súpisov štátnej správy a iných zisťovaní v rokoch 1893 – 2019 ⁵

Rok	1893	1921*	1927	1930*	1947	1970	1980	1989
Počet	6231	7284	62192	30626	84438	159275	199853	253943
Rok	1991*	2001 ⁶	2001*	2004 ⁷	2010 ⁸	2011*	2013 ⁹	2019 ¹⁰
Počet	75802	379200	89920	320000	352923	105738	402741	405909

Poznámka: zo špeciálnych súpisov

* údaje zo sčítania ľudu

Príspevok je rozdelený do štyroch častí s ich jasnou nadväznosťou:

- Pomoc marginalizovaným komunitám – štátne výzvy;
- Rómovia a ich tajomstvá v živote s pravidlami;
- Práca s rómskou minoritou v premenách času;
- Ako ďalej – slovo na záver.

Pomoc marginalizovaným komunitám - štátne výzvy

Popri problematike marginalizovaných skupín obyvateľstva sa osobitne rieši špecifická problematika marginalizovaných rómskych komunít. Jej zámerom je posilnenie spolupráce, efektívnejšej koordinácie činností a finančných zdrojov smerujúcich k zlepšeniu životných podmienok príslušníkov marginalizovaných rómskych komunít. Definovaniu pojmu sociálnej práce v skupine sa venovali viacerí renomovaní autori. Je žiaduce zdôrazniť, že pozitívum tejto práce je využívanie terapeutických faktorov, ktoré sa nevyskytujú

⁵ Porov. HORVÁTHOVÁ – ČAJANKOVÁ, Emília. 1964. *Cigáni na Slovensku. Historicko-etnografický náčrt*. Bratislava : Vydavateľstvo SAV, 1964. 396 s.; porov. PODOLÁK, Peter. 2000. Geografické a demografické charakteristiky rómskeho obyvateľstva na Slovensku. In *Geografický časopis*, 2000, vol. 52, No 3, s. 269-284; porov. JURÁSKOVÁ, Martina, et al. 2004. *Atlas rómskych komunít na Slovensku*. Bratislava: S.P.A.C.E., 2004.

⁶ Porov. VAŇO, Boris. 2001. *Obyvateľstvo Slovenska 1945 – 2000*. Bratislava : Infostat, Výskumné demografické centrum, 2001. 74 s.

⁷ Porov. MINISTERSTVO VNÚTRA SR. *Atlas rómskych komunít 2004*. [online] [cit. 2019-10-25] Dostupné na internete: < http://www.minv.sk/?atlas_2004>; porov. JURÁSKOVÁ, Martina, et al. 2004. *Atlas rómskych komunít na Slovensku*. Bratislava: S.P.A.C.E., 2004.

⁸ Porov. MATLOVIČOVÁ, Kvetoslava, MATLOVIČ, René, MUŠINKA, Alexander, ŽIDOVÁ, Anna. 2012. The Roma population in Slovakia. Basic characteristics of the Roma population with emphasis on the spatial aspects of its differentiation. In *Roma population on the peripheries of the Visegrad countries. Spatial trends and social challenges*. Debrecen: 2012. pp. 77-104.

⁹ Porov. MINISTERSTVO VNÚTRA SR. *Atlas rómskych komunít 2013*. [online] [cit. 2019-10-25] Dostupné na internete: < http://www.minv.sk/?atlas_2013>.

¹⁰ Porov. MINISTERSTVO VNÚTRA SR. *Atlas rómskych komunít 2019*. [online] [cit. 2019-10-25] Dostupné na internete: <<http://www.minv.sk/?atlas-romskych-komunit-2019>>.

v individuálnych procesoch výchovy jedinca a pozitívne ovplyvňujú cieľovú skupinu, v našom prípade Rómov.¹¹

Základným strategickým dokumentom v oblasti integrácie Rómov v Slovenskej republike je Stratégia Slovenskej republiky pre integráciu Rómov do roku 2020. Stratégia bola schválená uznesením vlády Slovenskej republiky č. 1 z 11. januára 2012, v ktorom bol zároveň za prvé akčné plány ustanovený Revidovaný národný akčný plán Dekády začleňovania Rómov 2005 – 2015 na obdobie rokov 2011 – 2015.

Pre integráciu Rómov boli aktualizované akčné plány Stratégie Slovenskej republiky na integráciu Rómov na roky 2019 - 2020 pre päť základných oblastí: oblasť vzdelávania, oblasť zamestnanosti, oblasť zdravia, oblasť bývania, oblasť finančného začlenenia. Materiál vychádza z aktualizácie globálnych cieľov uvedených v stratégii, Programového vyhlásenia vlády Slovenskej republiky na roky 2016 - 2020, zhodnotenia pokroku v realizácii predchádzajúcich akčných plánov na roky 2016 - 2018 a iných strategických dokumentov relevantných pre jednotlivé oblasti.¹² Dôležitým dokumentom, ktorý predstavuje už tretiu verziu (prvé dve boli v rokoch 2004, 2013) je *Atlas rómskych komunít 2019*, do ktorého zber dát realizoval Úrad splnomocnenca vlády SR pre rómske komunity v spolupráci s Inštitútom pre výskum práce a rodiny. V rámci aktualizácie Atlasu rómskych komunít sa zisťovali údaje o type a infraštruktúre koncentrácií marginalizovaných rómskych komunít, dostupnosti sociálnych a zdravotných služieb, ako aj politickej a občianskej participácii rómskych obyvateľov.¹³

¹¹ Neziskové organizácie a najmä cirkev vytvárajú komunitné centrá, ktoré poskytovaním komplexných a komunitných služieb prispievajú k sociálnemu začleneniu jednotlivcov a skupín pre zvýšenie ich kvality života. Kozubík uvádza minimálne štandardy pre komunitné centrá, medzi ktoré je možné prioritne zaradiť podporu vzdelávania a zvyšovanie kvalifikácie, sprostredkovanie kontaktu so širším prostredím, podporu začlenenia do existujúcich sociálnych sietí vrátane aktivít pre zlepšovanie zdravotného stavu obyvateľstva. Porov. KOZUBÍK, Michal. 2011. *Sociálne vylúčené spoločenstvá v kontexte kultúrnych teórií*. Nitra : FSVaZ UKF, 2011. V našom poňatí vytvárania systému efektívnej integrity Rómov sa doporučuje využiť danosti Rómov v kultúrnej oblasti tak, aby sa v komunitnom centre Róm cítil dobre s tým, že sa môže ako osoba mentálne prejavovať. Tak ako uvádzajú Kusin, Vanková a Odlerová, že fenomén rómskej kultúry je najväčším priestorom pre upevňovanie a ďalší rozvoj identity Rómov. Kultúra pozitívne potvrdzuje špecifickú a jedinečnú svojbytnosť Rómov. Porov. KUSIN, Vasko, VANKOVÁ, Katarína, ODLEROVÁ, Eva. 2006. *Identita v procese socializácie a personalizácie rómskeho etnika*. Nitra : UKF, 2006, s. 42-47.

¹² Porov. MINISTERSTVO VNÚTRA SR. *Aktualizované akčné plány stratégie Slovenskej republiky pre integráciu Rómov do roku 2020 na roky 2019-2020*.

¹³ Porov. MINISTERSTVO VNÚTRA SR. *Atlas rómskych komunít 2019*. [online] [cit. 2019-10-25] Dostupné na internete: <<http://www.minv.sk/?atlas-romskych-komunit-2019>>.

Aktualizované akčné plány Stratégie SR sú zamerané na kľúčové oblasti, ktoré sú napĺňané v praxi aj cez realizované národné projekty, sledujú viaceré globálne ciele, ktoré sa môžu zadefinovať nasledovne:¹⁴

znižieť rozdiely vo vzdelanostnej úrovni Rómov oproti priemeru populácie zlepšením prístupu detí, žiakov a študentov z RK ku kvalitnému vzdelaniu na všetkých vzdelávacích stupňoch;¹⁵

znižieť rozdiely v zamestnanosti Rómov a väčšinovej populácie zlepšením prepojenia odbornej prípravy a vzdelávania s trhom práce, skvalitnením a rozšírením služieb zamestnanosti a zlepšením kvality a dostupnosti asistenčných služieb;¹⁶

znižieť rozdiely v zdravotnom stave medzi MRK a väčšinovou populáciou zlepšením prístupu ku kvalitnej zdravotnej starostlivosti a k ochrane a podpore dobrého zdravia a prevencii chorôb;¹⁷

znižieť rozdiely v dostupnosti a kvalite bývania a základnej infraštruktúrnej vybavenosti medzi priemerom populácie v Slovenskej republike a príslušníkmi MRK a podporovať odstraňovanie ich rezidenčnej segregácie;¹⁸

podporiť finančnú inklúziu MRK prostredníctvom zvýšenia finančnej gramotnosti, zlepšenia prístupu k finančným službám, ochrany pred činnosťou úžerníkov a nelegálnymi praktikami úverových spoločností a sprístupnenia nástrojov oddlžovania.¹⁹

Ak vychádzame z týchto oblastí, ktoré sa dostávajú do popredia záujmu, je nevyhnutné uviesť ich opodstatnenosť. Uvedieme jednoduché prirovnanie k zväčšujúcej sa špirále, ktorá postupne nadobúda stále väčšie a väčšie rozmery. Vymedzené kľúčové oblasti predstavujú kardinálne body, na ktorých je potrebné budovať život

¹⁴ Aktualizované akčné plány majú vymedzené globálne a čiastkové ciele pre jednotlivé oblasti. MINISTERSTVO VNÚTRA SR. *Atlas rómskych komunít 2019*. [online] [cit. 2019-10-25] Dostupné na internete: <<http://www.minv.sk/?atlas-romskych-komunit-2019>>.

¹⁵ MINISTERSTVO VNÚTRA SR. *Aktualizované akčné plány stratégie Slovenskej republiky pre integráciu Rómov do roku 2020 na roky 2019-2020*, s. 6.

¹⁶ MINISTERSTVO VNÚTRA SR. *Aktualizované akčné plány stratégie Slovenskej republiky pre integráciu Rómov do roku 2020 na roky 2019-2020*, s. 9.

¹⁷ MINISTERSTVO VNÚTRA SR. *Aktualizované akčné plány stratégie Slovenskej republiky pre integráciu Rómov do roku 2020 na roky 2019-2020*, s. 12.

¹⁸ MINISTERSTVO VNÚTRA SR. *Aktualizované akčné plány stratégie Slovenskej republiky pre integráciu Rómov do roku 2020 na roky 2019-2020*, s. 15.

¹⁹ MINISTERSTVO VNÚTRA SR. *Aktualizované akčné plány stratégie Slovenskej republiky pre integráciu Rómov do roku 2020 na roky 2019-2020*, s. 18.

marginalizovanej komunity. Nemôžeme jednoznačne určiť, ktorá oblasť stojí na začiatku, ale s istotou môžeme tvrdiť, že navzájom súvisia a sú medzi sebou silne prepojené (Obrázok 1).

Obrázok 1

Nepostačujúce vzdelávanie, ktoré vyúsťuje do nízkeho vzdelania, má za následok horšie uplatnenie sa na trhu práce, nakoľko nekvalifikovaná sila sa nachádza na trhu práce v podstatne horšej pozícii ako vysoko kvalifikovaná pracovná sila s adekvátnym, pre súčasnú dobu potrebným vzdelaním. Horšia pracovná pozícia (v lepšom prípade) obvykle prináša menšie finančné ohodnotenie. Riziko nastáva vtedy, ak pracovná sila nenájde uplatnenie na trhu práce a nedostatok financií môže postupne viesť k vyčerpaniu finančných rezerv a k neschopnosti uhrádzať bežné náklady na domácnosť a rodinu. V krajných prípadoch neuhradené náklady na domácnosť môžu preklenúť na dôsledok v podobe straty strechy nad hlavou, hľadaním si novej formy bývania, ktorá pre nedostatok financií býva v nižšom štandarde, ako pred stratou zamestnania. Nižší, resp. niekedy až nevyhovujúci štandard bývania (napr. v podobe nedostatku pitnej vody) môže spôsobiť problém v podobe rôznych zdravotných problémov. Tento proces, postupne, ak sa kľúčové oblasti systematicky neriešia, môže nadobudnúť nesmierne rozmery, kedy sa klientom sociálnej práce nestáva len klient, rodina, ale i celá komunita s vysokým rizikom postupnej sociálnej exklúzie.

K účinnej integrácii Rómov majú prispievať realizované národné projekty, a to napr.:

Národný projekt Terénna sociálna práca,²⁰

Národný projekt Komunitné centrá,²¹

Národný projekt Podpora vysporiadania právnych vzťahov k pozemkom v obciach s prítomnosťou marginalizovaných rómskych komunít,²²

Národný projekt Monitorovanie a hodnotenie inkluzívnych politík a ich dopad na marginalizované rómske komunity (2016-2022),²³

NP PRIM - Projekt Inklúzie v materských školách.²⁴

Vymenované aktivity sú realizované zo strany štátu, avšak pluralita zdrojov, nástrojov i subjektov, ktorú nám poskytla transformácia sociálnej sféry, poskytuje priestor pre tretí sektor, ktorý sa pri práci s rómskou minoritou nie malou mierou angažuje.

²⁰ Do národného projektu Terénna sociálna práca a terénna práca v obciach s prítomnosťou marginalizovaných rómskych komunít je zaradených 150 obcí identifikovaných na základe odsúhlasenej metodológie zjednodušeného indexu pásma segregácie, resp. podrozvinutosti. Cieľom projektu je zvýšenie účasti najviac znevýhodnených a ohrozených osôb na živote v spoločnosti prostredníctvom systematickej podpory a podpory inovácií terénnej sociálnej práce. Špecifickým cieľom projektu je zvýšenie začlenenia sa marginalizovaných Rómov do všetkých sfér spoločnosti, vrátane trhu práce. Porov. MINISTERSTVO VNÚTRA SR. *Národné projekty. Operačný program ľudské zdroje. Národný projekt Terénna sociálna práca.* [online] [cit. 2019-10-25] Dostupné na internete: <http://www.minv.sk/?NPTSP_uvod>.

²¹ Hlavným cieľom NP KC je podpora sociálnej inklúzie a pozitívnych zmien v obciach s prítomnosťou MRK prostredníctvom podpory komunitných centier (ďalej len „KC“) a rozvoja komunitnej práce. Národný projekt sa zameriava na prevádzku KC a rozvoj komunitnej sociálnej práce zameranej na sociálne začleňovanie príslušníkov MRK a zlepšovanie interetnických vzťahov v obciach a mestách. Porov. MINISTERSTVO VNÚTRA SR. *Národné projekty. Operačný program ľudské zdroje. Národný projekt Komunitné centrá.* [online] [cit. 2019-10-25] Dostupné na internete: <http://www.minv.sk/?NPKC_uvod>.

²² Porov. MINISTERSTVO VNÚTRA SR. *Národné projekty. Operačný program ľudské zdroje. Národný projekt Podpora vysporiadania právnych vzťahov k pozemkom v obciach s prítomnosťou marginalizovaných rómskych komunít.* [online] [cit. 2019-10-25] Dostupné na internete: <http://www.minv.sk/?VK_PVP>.

²³ Hlavným cieľom projektu je prostredníctvom zhromažďovania dát a informácií o socioekonomických podmienkach života Rómov zabezpečiť komplexné monitorovanie a hodnotenie inkluzívnych politík a vyhodnotenie ich dopadu na rómsku populáciu, predovšetkým na marginalizované rómske komunity. Porov. MINISTERSTVO VNÚTRA SR. *Národné projekty. Operačný program ľudské zdroje. Národný projekt Monitorovanie a hodnotenie inkluzívnych politík a ich dopad na marginalizované rómske komunity (2016-2022).* [online] [cit. 2019-10-25] Dostupné na internete: <<http://www.minv.sk/?np-monitorovanie-a-hodnotenie>>.

²⁴ Hlavným cieľom projektu je vytváraním inkluzívneho prostredia v MŠ a prostredníctvom práce s rodinou zvýšiť počet detí z marginalizovaných komunít, predovšetkým Rómov, ktoré navštevujú MŠ a tým zabezpečiť zvyšovanie vzdelanostnej úrovne príslušníkov týchto komunít, ako jeden z nástrojov sociálno-ekonomickej integrácie. Porov. MINISTERSTVO VNÚTRA SR. *Národné projekty. Operačný program ľudské zdroje. Národný projekt PRIM - Projekt Inklúzie v Materských školách.* [online] [cit. 2019-10-25] Dostupné na internete: <http://www.minv.sk/?atlas_2013>.

Rómovia – a ich tajomstvá v živote s pravidlami

Vrátim sa k centrálnej kategórii, ktorá je vymedzená v názve, a to tajomstvo. Tajomstvo, ako niečo, čo nemá byť prezradené, čo má ostať skryté, nepreskúmané, niečo neznáme.

Rómovia a ich život je riadený pravidlami. Sú to nepísané pravidlá. Pre majoritu sú to pravidlá zväčša neznáme, ale pre nich sú jasné, zrozumiteľné a riadia sa nimi.

Ide o ich filozofiu, filozofiu života, filozofiu rómskeho myslenia.

Rozdiely vo filozofii myslenia Rómov a majority sú podľa Zemana dané historicky a vychádzajú z historicky rozdielneho vývoja jednotlivých národov a etník. Rovnako je to aj psychológiou ich myslenia. Filozofiu myslenia Rómov naopak negatívne ovplyvňujú predsudky voči nim, ale predovšetkým ich rodový komplex, ktorý je založený na tom, že boli a budú večne znevažovaní svetovou civilizáciou. Je pre nich veľkou prekážkou nízka úroveň spoločenského vedomia. Rozmýšľajú rozmanito, lebo faktom je, že nie sú homogénni sociálne, spoločensky a ekonomicky.²⁵

Ak vychádzame z teoretického vymedzenia filozofie rómskeho myslenia, máme na mysli také atribúty ako:²⁶

Skupinová súdržnosť – snažia sa byť spolu, majú k tomu silný sklon, a všetky problémy, záležitosti prekonávajú spolu;

Rozhodujúce a určujúce slovo má autorita, vajda. Negatívnym dôsledkom toho je častá neochota rómskej rodiny dovoliť jednotlivcovi, aby sa od nej v niečom líšil;

Návyk a potreba telesnej blízkosti – súvisí to so skupinovou kohéziou, neprekáža im spať v malej miestnosti, aj keď sú veľmi natlačení, od narodenia sa dotýkajú jeden druhého;

Citová spontánnosť, živý temperament – city sú menej kontrolované, sú vyjadrené slovami aj rečou tela;

²⁵ Porov. ZEMAN, Viliam. 2006. *Vybrané kapitoly z romológie - východiská pre sociálnu prácu*. Bratislava : Občianske združenie Sociálna práca, 2006, s. 98-124. Zeman ďalej uvádza, že hodnotový systém Rómov sa odvíja od toho, ako sami myslia, cítia, žijú, čo sa prejavuje v ich rodinných vzťahoch, v ich vzťahu k práci, v ich spolužití medzi sebou a v spolužití s majoritnou spoločnosťou. Jedna z najnápadnejších hodnôt Rómov je ich skupinová súdržnosť, snažia sa byť spolu a všetky záležitosti prerokovať spoločne, pričom rozhodujúce slovo má autorita – vajda. Negatívnym dôsledkom mimoriadne silnej skupinovej súdržnosti je častá neochota rómskej rodiny a širšej komunity dovoliť jednotlivcovi, aby sa od nej v niečom odpútal. Porov. ZEMAN, Viliam. 2006. *Vybrané kapitoly z romológie - východiská pre sociálnu prácu*. Bratislava : Občianske združenie Sociálna práca, 2006, s. 99-100.

²⁶ Porov. FABIANOVÁ, Vlasta. 1999. *História Rómov*. UKF Nitra – prednášky, 1999.

Ochota deliť sa – typická rómska vlastnosť, prijať hostí a uctiť si ho, lebo to je samozrejmosť, nemajú vzťah k majetku;

Orientácia na prítomnosť - stačí im len daný deň prežiť;

Zaujíma ich, čo je práve teraz, čo bude zajtra, je veľmi vzdialené;

Orientácia na zmenu – zmena prostredia, Rómovia sú kočovníci, nie sú schopní žiť na jednom mieste;

Uchovávanie starých zvykov a tradícií – pozerajú sa do minulosti, budúcnosť ich nezaujíma;

Na prvom mieste majú rodinu – rodina má pre Rómov veľmi veľkú hodnotu;

Najhorší trest pre nich je, keď ich rodina vyhodí z domu – trest za porušenie pravidiel – rôzne stupne sankcií; najväčší trest – exkomunikácia;

Rómske deti nie sú tak často choré, ako nerómske deti;

Nedostatok záujmu z ich strany o vzdelávanie, zamestnanie a hygienické návyky – vzdelanie nie je hodnotou, nedostatočné vzdelanie im nedáva šancu na lepšie zamestnanie.

Nebolo to tak dávno, aby som bola presná - 26.8.2014, keď som realizovala rozhovor s otcom saleziánom Petrom Bešenyeim na Luníku IX. Napriek tomu, že v čase nahrávky mal za sebou 22 rokov práce s Rómami, niekoľkokrát uviedol, že pre neho sú Rómovia jedným veľkým tajomstvom. Ako uvádza: „To rómstvo je niekedy také tajomné.“

TAJOMSTVO 1

„Čo sa týka Rómov a ich bývanie, tak to je pre mňa jedno veľké tajomstvo. To je pre mňa také tajomstvo ... že nemajú záujem sa postarať o to svoje bývanie. Urobiť niekomu inému zle – to ešte chápem, ale urobiť to sám sebe, znehodnotiť tú svoju kultúru bývania ...?“

Obrázok 2

Zdroj: osobný archív autorky

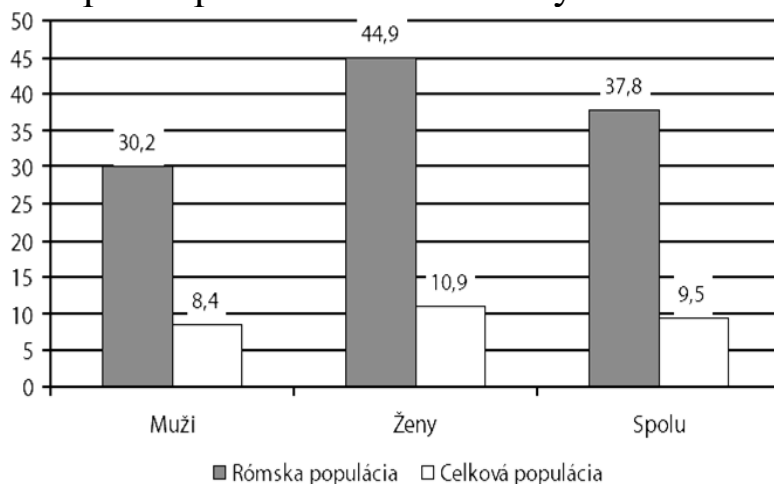
TAJOMSTVO 2

Ďalšie tajomstvo sa naplno rozvinulo po Nežnej revolúcii – po novembri 1989. Od roku 1990 prijatím prvého zákona o zamestnanosti vznikla, najmä v marginalizovaných komunitách, takmer 100 % nezamestnanosť, hoci do tohto obdobia musel každý pracovať. Tajomstvom je náhla nechúť pracovať ... alebo toto tajomstvo si vyrobila naša krajina nastavením pravidiel, ktoré poskytujú väčšie možnosti na využitie sociálneho systému. „Práca je pre nich dôležitá minimálne verbálne. Pretože verbálne sa od nich dozviete, že všetci chcú pracovať.“

K podpore tohto tvrdenia uvádzame Graf 1 z výskumu realizovaného PDCS.²⁷

²⁷ Zber dát bol realizovaný v období od septembra do decembra 2008. Výber domácností bol uskutočnený anketárom na základe pravidla „každý piaty“, to znamená, že skúmaná domácnosť bola identifikovaná anketárom na základe poradia obydli, čím sa zabezpečila realizácia systematického náhodného výberu. Porov. PARTNERS FOR DEMOCRATIC CHANGE SLOVAKIA. 2009. *Rómska populácia a zdravie: Analýza situácie na Slovensku*. Madrid : FSG, 2009, s. 11, 12, 23.

Graf 1 Porovnanie rómskej populácie a celkovej slovenskej populácie podľa podielu nezamestnaných

TAJOMSTVO 3

„Taktiež je pre nich typické, že radi by chceli meniť pravidlá počas hry – „som ochotný vstúpiť do roboty, za 3 eurá za hodinu, ale po týždni chcem už 15 eur, po ďalšom týždni 50 eur, ...“. Nie sú ochotní splniť podmienky, na ktorých sa dohodnú, ale chcú podmienky posúvať hore – z ich strany.“

TAJOMSTVO 4

„Toto je pre mňa ďalšie tajomstvo: ako môže jedna veľká rodina prežiť vlastne s ničím (že skutočne nemá nič).“

Marginalizované, výrazne vylúčené komunity prežívajú vo veľmi neuspokojivých podmienkach, avšak sú schopní prežívať i s málom, ktoré majú.

TAJOMSTVO 5

Za tajomstvo môžeme považovať i to, že žijú pre dnešný deň ... i pri nedostatku peňazí – prostriedkov vedia rodinu zabezpečiť.

K deklarovaniu pravdivosti tohto tajomstva uvádzame údaje z výskumnej sondy, ktorá poukázala na skutočnosť, že zastúpenie pracovných príjmov na celkovom príjme bolo za vylúčené rómske domácnosti dosť nízke, čo zodpovedá zisteným vysokým mieram nezamestnanosti v tomto prostredí.

Tabuľka 2 Prehľad celkových čistých mesačných príjmov domácností MRK podľa druhu v rôznom vyjadrení – porovnanie s celkom domácností SR (v €)²⁸

		Suma nadomácnosť (€)	Suma na 1 člena (€/ člen)	% z celku príjmu	Pprepočet SR 2010 (€/ člen)
Príjmy spolu		597,60	112,75	100,0	348,95
v tom:	Sociálne príjmy spolu	380,46	71,79	63,7	111,33
	Ostatné príjmy spolu	217,14	40,97	36,3	237,62
Príjmy spolu		597,60	112,75	100,0	348,95
v tom:	Sociálne príjmy spolu	380,46	71,79	63,7	111,33
	Pracovné príjmy spolu	158,52	29,91	26,5	219,49
	Príjem z hospodárenia a majetku	16,19	3,05	2,7	18,13
	Ostatné príjmy – dar	8,15	1,54	1,4	
	Ostatné príjmy – pôžičky	34,29	6,47	5,7	

TAJOMSTVO 6

Tajomstvom sú aj ich rozvetvené rodiny, mnohopočetnosť a prepletenosť vzťahov, ktoré vedia Rómovia dokonale ukrývať. To, kto je s kým v príbuzenskom vzťahu, nemusíte odhaliť dlhé obdobie, hoci s rodinou intenzívne pracujete.

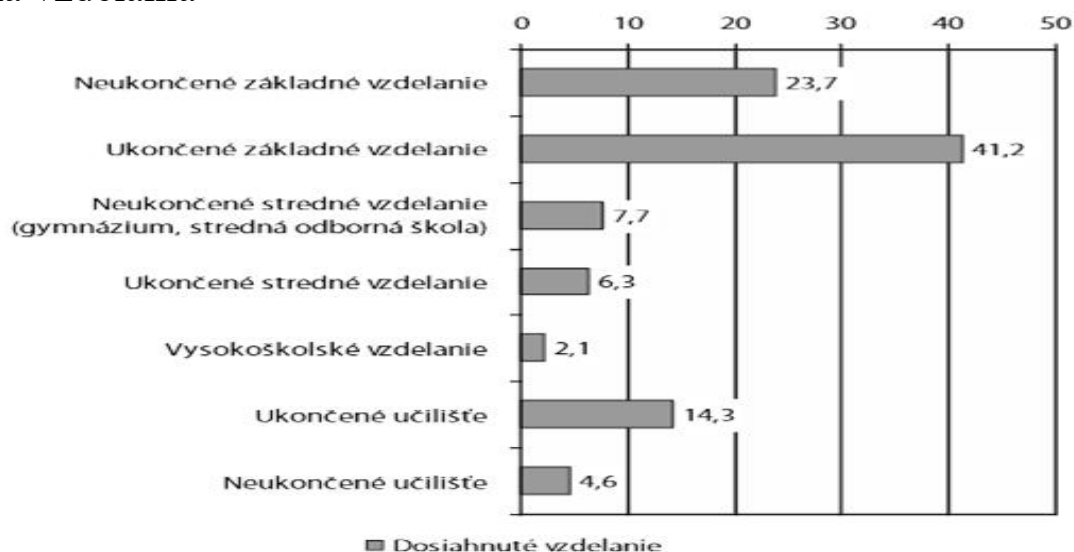
TAJOMSTVO 7

Ak môžem tento zoznam doplniť, tak tajomstvom je i to, že autorita školy je pre nich málo prijateľná. Škola ich veľmi neláka, i keď motivačným faktorom sú v súčasnej dobe „obedy zadarmo“. Rozhodne to slovo „zadarmo“ je na vrub štátneho rozpočtu, ktorý sa musí tvoriť v rámci solidarity pracujúcich voči nepracujúcim.²⁹

²⁸ Porov. UNDP. *Príjmy, výdavky a spotreba domácností vylúčených rómskych osídlení*. Bratislava : Regionálne centrum Rozvojového programu OSN pre Európu a Spoločenstvo nezávislých štátov, 2013, s. 16.

²⁹ Vzdelanie a vzdelávanie Rómov je kľúčovou otázkou riešenia ich problémov a problémov spoločnosti s Rómami. Porov. VALACHOVÁ, Daniela, KADLEČÍKOVÁ, Zuzana, BUTAŠOVÁ, Anna, ZELINA, Miron. 2002. *Vzdelávanie Rómov*. Bratislava : Media Trade 2002, s. 43. Je potrebné zdôrazniť, že jediným efektívnym riešením ich problémov je ich vzdelávanie, ktoré vedie k zvýšeniu ich sociability, kultúrnosti, integrácie.

Graf 3 Zloženie Rómskej populácie (%) podľa dosiahnutého stupňa vzdelania³⁰

TAJOMSTVO 8

Aj pri neformálnych stretnutiach nevedia dodržať termíny ...

Viaceré skúsenosti z praxe poukazujú na skutočnosť neschopnosti dodržiavať vopred stanovené termíny. Vedia, že aktivity sa začínajú v presne stanovený čas, avšak oni to vnímajú akosi len orientačne. Chýba im disciplína a zodpovednosť, nakoľko ju nemajú interiorizovanú ako hodnotu z domáceho prostredia.

TAJOMSTVO 9

„Čo sa týka nejakého vierovyznania, tak to je pre mňa ďalšie tajomstvo. Síce o Bohu nič nevedia, ale tvrdia, že ho majú v srdci.

V tejto oblasti vidíme veľký priestor pre špecifickú a systematickú pastoraáciu Rómov so zameraním sa na ich evanjelizáciu a ľudský rozvoj.

Ak sme si už zadefinovali základné tajomstvá Rómov:

Tajomstvo 1 – bývanie,

Tajomstvo 2 – práca,

Tajomstvo 3 – zmena pravidiel hry,

Tajomstvo 4 – prežiť takmer s ničím,

³⁰ Porov. PARTNERS FOR DEMOCRATIC CHANGE SLOVAKIA. 2009. *Rómska populácia a zdravie: Analýza situácie na Slovensku*. Madrid : FSG, 2009, s. 23.

Tajomstvo 5 – prežiť pri nedostatku peňazí,
Tajomstvo 6 – rozvetvené, mnohopočetné rodiny,
Tajomstvo 7 – ne-autorita školy,
Tajomstvo 8 – neplatnosť termínov,
Tajomstvo 9 – vierovyznanie,

bolo by vhodné zamyslieť sa i nad tým, ako tieto tajomstvá odhaľovať a ako s nimi pracovať v zmysle pozitívneho posunu marginalizovaných rómskych komunít pri využívaní vnútorných zdrojov.

Práca s rómskou minoritou v premenách času

Pravdaže, nemôžem povedať, že sa práci s rómskou minoritou zaoberám systematicky, ale ani tvrdenie, že môj záujem je jednorazový a účelový pre túto konferenciu, by nebol presným opisom. Ak by som mala byť presná, tak s malými, či väčšími prestávkami sa stretávam s rómskou komunitou od roku 1994, či už ako sociálna pracovníčka, alebo ako vysokoškolský pedagóg.

Celkovo prácu s rómskou minoritou, vo vzťahu s osobnou skúsenosťou, zatried'ujem do troch období, a to:

1994 – 2004 – čo je obdobie práce na obvodnom a okresnom úrade, oddelení sociálnej práce,

2001-2019 – ide o prezentáciu práce s jednou rodinou, a to aj po ukončení práce v štátnozamestnaneckom pomere,

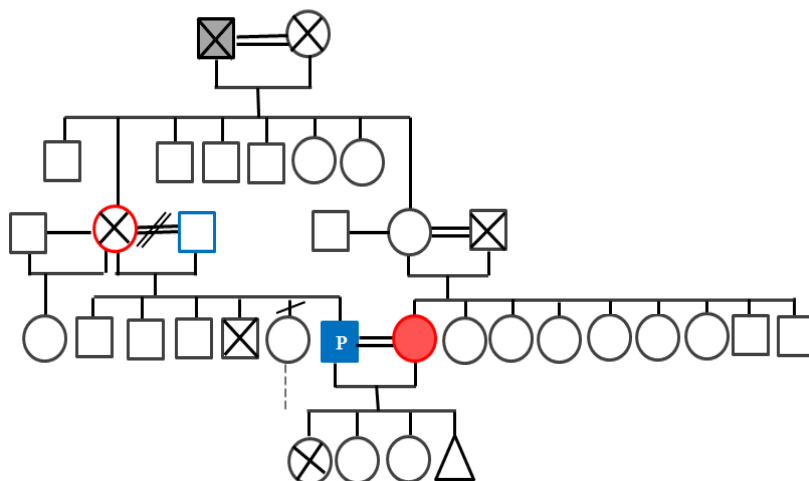
od roku 2019 – ide len o jednorazové aktivity, nazvané ako dobrovoľníctvo.

Práca s rómskou komunitou, ktorú som zasadila do obdobia rokov 1994-2004, predstavuje aktivity zamerané z pohľadu cieľovej skupiny na rodiny a deti. Za dôležité sme s kolegyňami z odboru sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately považovali zamerať sa na viaceré oblasti, ako: varenie, stolovanie, prvá pomoc a zdravotná výchova, návšteva kultúrnych podujatí i príchod do rodín v podobe Mikuláša, čerta a anjela. Voľnočasové aktivity sme nasmerovali i do prírody.

Počas svojej profesionálnej práce môžem prezentovať i prácu s jednou rodinou, ktorá prebieha od roku 2001. Práve na tejto rodine a jej genograme (Obrázok 3) môžeme deklarovať, že práca s rómskou

rodinou je dlhodobá a systematická, že rómska rodina je skupinovým klientom s viacerými problémami, čiže ide o mnohoproblémovú rodinu.

Obrázok 3 ³¹

Na genograme rodiny môžeme vidieť jej mnohopočetnosť, zložitosť vzťahov, silné rodinné prepojenia, zložitosť naplňania jednej zo základných podmienok fungovania rodiny, a to je bývanie. Taktiež mnohoproblémovosť rodiny v podobe delikventného správania rodičov, ale i maloletých detí, odkázanosť od sociálneho systému rodiny, nevhodné bývanie, nezáujem o školu ... poukazujú na tajomstvá, ktoré sa v takejto rodine vyskytujú a úlohou sociálnej práce je ich odkrývať.

V súlade so zameraním konferencie posledné prezentované obdobie je obdobím súčasným, t. j. rok 2019. Ak chcem naplniť i ekumenický rozmer konferencie, tak toto obdobie chcem zasadiť na Lutherovo námestie v Gelnici, kde prebiehajú jednorazové, ale aj opakované aktivity s deťmi z rómskej komunity.

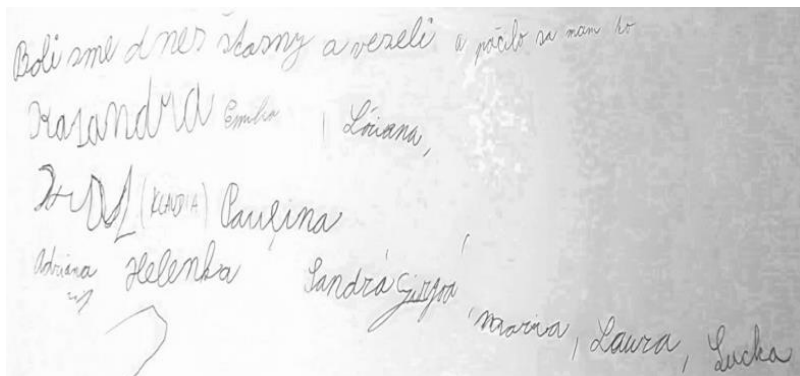
Jedna z aktivít, v letom období - jednorazové stretnutie, ktorej cieľom bol rozvoj komunikácie a komunikačných zručností detí. Tajomstvo, ktoré sa nám odkrylo hneď na začiatku bolo to, že termín a čas stretnutia bol pojem neznámy. Začínali sme so štyrmi

³¹ Porov. LEŠKOVÁ, Lýdia. 2019. Transgeneračný prenos chudoby (Potreba longitudinálneho výskumu v sociálnej práci). In *Revue sociálnych služieb*, 2019, roč. 11, č. 2.

dievčatami, ku ktorým postupne v priebehu dopoludnia pribúdali ďalšie a v závere bolo už Lutherovo námestie plné nielen detí, ale i vzájomnej komunikácie, úsmevov a spokojnosti.

Tá spokojnosť bola deklarovaná i napísaním krátkeho poďakovania v rámci spätnej väzby (Obrázok 4).

Obrázok 4

Áno, gramatika a ani písmo nie je excelentné, ale bolo tam úprimné vyjadrenie vďačnosti za spoločne strávený čas.

Oveľa intenzívnejšie sa realizujú jednorazové aktivity, ktoré sú zamerané na požičiavanie bicyklov, na spoločné hry, na skákanie na trampolíne, či hranie sa s loptou, alebo len rozhovory vyjadrujúce záujem o toho druhého. Iste, tieto aktivity nie sú formálneho charakteru, ide len o neformálne stretnutia, často realizované formou „pokús – omyl - pokús“, avšak na vlastných chybách sa vieme učiť najlepšie. Ide o prvé pokusy, ktoré zaznamenáva Lutherovo námestie.

Ako ďalej – slovo na záver

Jedinou cestou, ako sa postupne zbavovať negatívnych stereotypov a predsudkov voči odlišným, iným, voči Rómom – voči ľuďom s iným zmýšľaním, postojmi, s inou životnou filozofiou, je prekonávanie existujúcich bariér, ale aj obojstranná komunikácia, ktorá je možná na základe vzájomného poznania. Potrebná je veľká dávka tolerancie, pochopenie odlišností a rešpektovanie špecifik. Spôsoby riešenia konfliktných situácií medzi rómskou minoritou a majoritou treba hľadať vo vzájomných kompromisoch. Pre zvýšenie kvality života Rómov je potrebná najmä osвета, činnosť dobrovoľných a občianskych združení priamo v komunitách

a hlavne výchova a vzdelávanie rómskych detí. Jedným z možných a prijateľných riešení je konanie v snahe o maximálne využitie vlastného potenciálu na zlepšenie spoločnej prosperity celého spoločenstva ľudí, ktoré nemožno posudzovať na základe akejkoľvek znakovnej či inej príslušnosti k skupine, ktorá je niečím odlišná od väčšinovej spoločnosti. Predsudky a ich upevňovanie nám v ničom nepomôžu. Naopak, pod ich vplyvom nikdy nezdoláme priepasť medzi dvomi odlišnými svetmi: svetom Rómov a svetom majority.

Ešte pred tým, ako vám poďakujem za pozornosť, dovoľm si povedať niekoľko slov, ktoré patria inštitúcii, bez ktorej by som teraz pred vami nestála. Je to moja Alma Mater, Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, Ústav romologických štúdií, ktorý mi počas piatich rokov vysokoškolského štúdia umožnil vstúpiť do tajomstiev, ktoré nám Rómovia prinášajú. Práve pedagógovia z tohto ústavu mi sprostredkovali veľa teoretických poznatkov, zážitkov z exkurzií v múzeách rómskej kultúry (na Slovensku, v Čechách a Poľsku), ale vytvorili aj priestor na osvojenie praktických skúseností, ktoré som mohla neskôr vo svojej práci sociálnej pracovníčky využiť. Bez teoretických poznatkov by som len ťažko chápala ich spôsob myslenia, ich kultúru, ich svet skrytých pravidiel, ktorý je veľmi odlišný od tých našich.

Je to svet tajomstiev, ktorý je pred nami a ponúka nesmierne možnosti na ich odhaľovanie, na otváranie zámkov, ku ktorým je potrebné nájsť kľúč. Obmedzenia, ktoré môžu prekaziť preniknúť do tohto sveta sú zväčša v nás. Ide o čas, ktorý sme ochotní im venovať, o vynakladanie síl stále opakovane a opakovane pristupovať k tejto, pre mnohých tak málo atraktívnej minorite, ktorá nám môže priniesť stále nové poznania a prekvapenia.

Zoznam použitej literatúry:

BUDILOVÁ, Lenka, JAKOUBEK, Marek. 2008. Romové a Cikáni - neznámí i známi. Praha : Leda, 2008. 342 s. ISBN 978-80-7335-119-9.

FABIANOVÁ, Vlasta. 1999. História Rómov. UKF Nitra – prednášky, 1999.

HORVÁTHOVÁ – ČAJANKOVÁ, Emília. 1964. Cigáni na Slovensku. Historicko-etnografický náčrt. Bratislava : Vydavateľstvo SAV, 1964. 396 s.

JURÁSKOVÁ, Martina, et al. 2004. Atlas rómskych komunít na Slovensku. Bratislava : S.P.A.C.E., 2004.

KOZUBÍK, Michal. 2011. Sociálne vylúčené spoločenstvá v kontexte kultúrnych teórií. Nitra : FSV a Z UKF, 2011. ISBN 978-80-8094-957-0.

KUSIN, Vasko, VANKOVÁ, Katarína, ODLEROVÁ, Eva. 2006. Identita v procese socializácie a personalizácie rómskeho etnika. Nitra : UKF, 2006. s. 89 s. ISBN 80-8050-971-9.

LEŠKOVÁ, Lýdia. 2019. Transgeneračný prenos chudoby (Potreba longitudinálneho výskumu v sociálnej práci). In Revue sociálnych služieb. Trnava : Vydavateľstvo OLIVA. ISSN 1338-1075. 2019, roč. 11, č. 2.

MANN, Arne B. 1992. *Neznámi Rómovia*. Zo života a kultúry Cigánov-Rómov na Slovensku. Bratislava: Ister Science Press, 1992. 207 s. ISBN 80-90048-62-3.

MATLOVIČOVÁ, Kvetoslava, MATLOVIČ, René, MUŠINKA, Alexander, ŽIDOVÁ, Anna. 2012. The Roma population in Slovakia. Basic characteristics of the Roma population with emphasis on the spatial aspects of its differentiation. In Roma population on the peripheries of the Visegrad countries. Spatial trends and social challenges. Debrecen : 2012. pp. 77-104. ISBN 978-615-5212-07-9.

MINISTERSTVO VNÚTRA SR. Aktualizované akčné plány stratégie Slovenskej republiky pre integráciu Rómov do roku 2020 na roky 2019-2020. 22 s.

MINISTERSTVO VNÚTRA SR. Atlas rómskych komunít 2019. [online] [cit. 2019-10-25] Dostupné na internete: <<http://www.minv.sk/?atlas-romskych-komunit-2019>>.

MINISTERSTVO VNÚTRA SR. Atlas rómskych komunít 2013. [online] [cit. 2019-10-25] Dostupné na internete: <http://www.minv.sk/?atlas_2013>.

MINISTERSTVO VNÚTRA SR. Atlas rómskych komunít 2004. [online] [cit. 2019-10-25] Dostupné na internete: <http://www.minv.sk/?atlas_2004>.

MINISTERSTVO VNÚTRA SR. Národné projekty. Operačný program ľudské zdroje. Národný projekt Terénna sociálna práca. [online] [cit. 2019-10-25] Dostupné na internete: <http://www.minv.sk/?NPTSP_uvod>.

MINISTERSTVO VNÚTRA SR. Národné projekty. Operačný program Ľudské zdroje. Národný projekt Komunitné centrá. [online] [cit. 2019-10-25] Dostupné na internete:

<http://www.minv.sk/?NPKC_uvod>.

MINISTERSTVO VNÚTRA SR. Národné projekty. Operačný program Ľudské zdroje. Národný projekt Podpora vysporiadania právnych vzťahov k pozemkom v obciach s prítomnosťou marginalizovaných rómskych komunit. [online] [cit. 2019-10-25] Dostupné na internete: <http://www.minv.sk/?VK_PVP>.

MINISTERSTVO VNÚTRA SR. Národné projekty. Operačný program Ľudské zdroje. Národný projekt Monitorovanie a hodnotenie inkluzívnych politík a ich dopad na marginalizované rómske komunity (2016-2022). [online] [cit. 2019-10-25] Dostupné na internete: <http://www.minv.sk/?np-monitorovanie-a-hodnotenie>.

MINISTERSTVO VNÚTRA SR. Národné projekty. Operačný program Ľudské zdroje. Národný projekt PRIM - Projekt Inklúzie v Materských školách. [online] [cit. 2019-10-25] Dostupné na internete: < http://www.minv.sk/?atlas_2013>.

PARTNERS FOR DEMOCRATIC CHANGE SLOVAKIA. 2009. Rómska populácia a zdravie: Analýza situácie na Slovensku. Madrid : FSG, 2009. 97 s. ISBN 978-84-692-5485-1.

PODOLÁK, Peter. 2000. Geografické a demografické charakteristiky rómskeho obyvateľstva na Slovensku. In Geografický časopis, 2000, vol. 52, No 3, s. 269-284. ISSN 0016-7193.

ŠTATISTICKÝ ÚRAD SR. Výsledky SODB 2011. [online] [cit. 2019-10-25] Dostupné na internete: <<http://portal.statistics.sk/showdoc.do?docid=43829>>.

VALACHOVÁ, Daniela, KADLEČÍKOVÁ, Zuzana, BUTAŠOVÁ, Anna, ZELINA, Miron. 2002. Vzdelávanie Rómov. Bratislava : Media Trade 2002. 205 s. ISBN 80-08-03339-8.

UNDP. Príjmy, výdavky a spotreba domácností vylúčených rómskych osídlení. Bratislava : Regionálne centrum Rozvojového programu OSN pre Európu a Spoločenstvo nezávislých štátov, 2013. 103 s. ISBN 978-80-89263-15-8.

VAŇO, Boris. 2001. Obyvateľstvo Slovenska 1945 – 2000. Bratislava : Infostat, Výskumné demografické centrum, 2001. 74 s.

ZEMAN, Viliam. 2006. Vybrané kapitoly z romológie - východiská pre sociálnu prácu. Bratislava : Občianske združenie Sociálna práca, 2006. 151 s. ISBN 80-89185-20-7.

Kontakt na autorku

doc. PhDr. Ing. Lýdia Lešková, PhD.

Katolícka univerzita v Ružomberku

Teologická fakulta Košice

Katedra spoločenských vied

Hlavná 89, 041 21 Košice, SR

e-mail: lydia.leskova@ku.sk

tel.: + 421/55/68 36 155

Náboženstvo a religiozita Rómov v tradičnom ponímaní

Zuzana Budayová

Abstrakt: V predkladanom príspevku autorka identifikuje vybrané základné state zo Smerníc pre pastoračiu Rómov. Popisuje religiozitu Rómov tak, ako ju vníma majoritná spoločnosť a i na základe vlastných a iných skúseností identifikuje zvyky, obyčaje a povery v rómskom náboženskom živote.

Kľúčové slová: náboženstvo, obyčaje, pastoračia, religiozita, smernice, zvyky.

Úvod

Počas niekoľkoročného komunistického režimu boli akékoľvek pastoračné aktivity Cirkvi na celom Slovensku obmedzované, alebo úplne zakázané. Tieto sa však postupom času začali obnovovať a po páde komunistického režimu po roku 1989 bola pri Konferencii biskupov Slovenska zriadená špeciálna sekcia pre pastoračiu Rómov. Vedením bol poverený vtedajší banskobystrický biskup Mons. Rudolf Baláž a od roku 1993 vedie „Radu pri KBS pre Rómov a menšiny“ košický arcibiskup Mons. Bernard Bober. Cieľom tejto rady je vytváranie štruktúr v diecézach, ktoré zabezpečujú pastoračiu Rómov a hľadajú vhodné spôsoby pre katechizáciu rómskeho etnika.

Smernice pre pastoračiu Rómov

„Smernice pre pastoračiu Rómov sú výrazom starostlivosti Cirkvi o Rómov, ktorí potrebujú špecifickú pastoračiu, rešpektujúcu ich kultúru, ktorá má prirodzene vychádzať z veľkonočného tajomstva smrti a zmŕtvychvstania. To platí mimochodom pre všetky kultúry. Všeobecné dejiny evanjelizácie naozaj jasne dosvedčujú, že šírenie kresťanského posolstva bolo vždy sprevádzané procesom očisťovania

*kultúr, chápaným ako ich nevyhnutné pozdvihnutie.*³² O spôsobe života Rómov sa šíri mnoho mýtov, fám a poloprávd. Rôzne formy prenasledovania a ponižovania zanechalo v sociálnom cítení Rómov hlbokú stopu. Tak ako každá iná utláčaná menšina, tak aj Rómovia hľadali svoju sociálnu a kultúrnu záchranu v rodovej tradícii, vo vnútorných väzbách komunity. Tak ako bol odlišný ich pôvod národnosti, tak sa líšila aj rómska kultúra od ostatných kultúr národov žijúcich v jednom priestore, či je to spôsobom obživy, rodinnými tradíciami, hudobnými prejavmi až po duchovnú kultúru. Mnoho európskych štátov z pozície rozdielných politických a sociálnych programov sa usilujú o scelenie rómskych komunít s väčšinovou populácie. Výsledky však nedosahovali žiadaný efekt a nadiktované osvojenie spôsobu života väčšinových národov neprinieslo prijateľný záver. Rómovia z ponúkaného prijímajú len niektoré vymoženosti, však vzdať sa svojej kultúry odmietajú. Napriek stratám mnohé rómske skupiny udržujú prežívajúce tradície, aj napriek podceňovaniu zo strany väčšinových národnostných kultúr.³³

*„Prvky ľudského rozvoja ako sú výchova, odborné vzdelanie, osobná iniciatíva a zodpovednosť, sú teda nevyhnutnými faktormi skutočnej kvality života Rómov. Rovnako treba v rómskych komunitách podporovať rovnosť práv mužov a žien a odstránenie každej formy diskriminácie; to si tiež vyžaduje úctu k dôstojnosti ženy, pozdvihnutie ženskej kultúry a sociálny rozvoj, bez narušenia silného zmyslu pre rodinu prítomného u Rómov. V tejto súvislosti treba odmietnuť každý pokus o asimiláciu rómskej kultúry a o jej rozpustenie vo väčšinovej kultúre.“*³⁴

Ako uvádza stránka Katolíckej Cirkvi *„keď sa vrátíme k evanjelizácii Rómov, tá sa v Smerniciach javí ako poslanie celej Cirkvi, pretože žiadny kresťan by nemal zostať ľahostajný, pokiaľ ide o situáciu, keď sa niekto vo vzťahu k cirkevnému spoločenstvu odsúva na okraj. Práve pre svoju špecifickosť si pastorácia Rómov vyžaduje pozornú a hlbokú formáciu tých, ktorí sú do nej zapojení, zatiaľ čo kresťanské spoločenstvá majú zaujať prijímajúci postoj. Toto spojenie*

³² KATOLÍCKA CIRKEV NA SLOVENSKU. Rada KBS pre Rómov a menšiny. [online] . [2019-10-28] . Dostupné na: <https://romovia.kbs.sk/sekcia/home/smernica-pre-pastoraciu-romov>

³³ Porov. FACUNA, J., LUŽICA, R. *Rómska kultúra*. Štátny pedagogický ústav Bratislava, 2017, s. 4.

³⁴ KATOLÍCKA CIRKEV NA SLOVENSKU. Rada KBS pre Rómov a menšiny. [online] . [2019-10-28] . Dostupné na: <https://romovia.kbs.sk/sekcia/home/smernica-pre-pastoraciu-romov>

*osobitosti a univerzálnosti sa javí ako základné. Ohlasovanie Božieho slova bude oveľa ľahšie prijaté, ak ho koná niekto, kto sa prejavil ako solidárny s Rómami v situáciách ich každodenného života.*³⁵ Rómovia nadobúdajú dôveru k duchovným a kazateľom, ktorí sa o nich aktívne zaujímajú a rešpektujú ich ako rovnocenných. U Rómov preto často nachádzajú ohlas aj nové náboženské hnutia. Rosinský preto tvrdí, že práve preto Rómovia svoju príslušnosť k náboženstvu modifikujú, alebo úplne menia.³⁶

Rómovia sú od majoritného spoločenstva odlišní vo viacerých sférach a môžeme i na základe výskumov a odborných diskusií tvrdiť, že vzťah Rómov k majoritnej populácii a naopak sa líši nielen historickými skúsenosťami, ale i každodennými prejavmi v spoločenskom živote.

*Majoritnej „väčšine je cudzí spôsob života Rómov, rodové tradície, spôsob myslenia a vnímania sveta. Rómovia sú majoritou vnímaní ako celok negatívne pre nevhodné správanie, nesprávne hygienické návyky, životosprávu, hodnotovú orientáciu, aj pre svoju hlučnosť, agresivitu a asociálne správanie časti tejto minority (cca 40%), ktorá je najviac na „očiach“. Negatívne postoje často bránia hlbšiemu poznaniu a pochopeniu rómskych špecifik. Rómovia vždy boli odlišní od majority a stále mali nízke sociálne postavenie, čo vo veľkej miere platí dodnes. Kultúrnejšia a vzdelanejšia skupina Rómov majorite vôbec neprekáža, a preto o nej ani neuvažuje v intenciách „inakosti“.*³⁷

„Okrem toho je do katechézy dôležité zahrnúť dialóg, ktorý dovoľuje Rómom vyjadriť, ako vnímajú a prežívajú svoj vzťah s Bohom. Preto je potrebné preložiť liturgické texty, modlitebné knižky a Bibliu do jazykov, aké používajú etnické skupiny v rôznych regiónoch.“³⁸ ako uvádza A.B. Mann jazyk ktorým hovoria „európski Rómovia patrí do skupiny indických jazykov. Na jazyk vždy vplývalo prostredie, v ktorom istý čas pobudli. Je pochopiteľné, že rómčine,

³⁵ KATOLÍCKA CIRKEV NA SLOVENSKU. *Rada KBS pre Rómov a menšiny*. [online] . [2019-10-28] . Dostupné na: <https://romovia.kbs.sk/sekcia/home/smernica-pre-pastoraciju-romov>

³⁶ Porov. ROSINSKÝ, R., VEREŠOVÁ, M. a kol. *Amare Roma, špecifika práce v rómskych komunitách*. Nitra: UKF, FSVaZ, 2006. s. 16.

³⁷ HORŇÁK, L. *Rómsky žiak v škole*. Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, Pedagogická fakulta, 2005, s. 20 – 21.

³⁸ KATOLÍCKA CIRKEV NA SLOVENSKU. *Rada KBS pre Rómov a menšiny*. [online] . [2019-10-28] . Dostupné na: <https://romovia.kbs.sk/sekcia/home/smernica-pre-pastoraciju-romov>

ktorá existovala prevažne ako hovorový jazyk chýbajú odborné slová a výrazy ktoré sú späté so súčasným životom.“³⁹

Existujú však rómske periodiká, rozhlasové, televízne vysielanie, predstavenia Košického divadla Romathan, ale aj rôzne slovníky, šlabikáre, čítanky a denná tlač pre Rómov.

„Okrem toho zo Smerníc vyplýva, že v živote Rómov sú mimoriadne dôležité púte, lebo predstavujú ideálne možnosti pre rodinné stretnutia. Často sú ciele pútí – „posvätné miesta“ – späté s rodinnými dejinami. Preto sú tiež rôzne udalosti, sľuby či cesta modlitby prežívané ako stretnutia s „Bohom ich svätca“, čo tiež posilňuje vernosť skupiny. Okrem toho ponúkajú púte účastníkom možnosť zažiť skúsenosť katolíckosti, ktorá ich vedie od „ich svätca“ ku Kristovi a k Cirkvi.“⁴⁰

Tradičným miestom každoročného stretnutia Rómov celej západnej Európy je francúzske mesto Les Saintes Maries de la Mer (Sväté Márie z mora) na brehu Stredozemného mora. Stretávajú sa, aby uctili svoju patrónku – **svätú Sáru (Kali Sára)**. Kult Kali Sary prebieha v dvoch rituálnych krokoch. Prvým je prikladanie rúk k šatám svätej Sary, vešajú vedľa nej predmety, ktoré patria najmä chorým: spodné prádlo, vreckovky, šatky. Veria, že veci chorého nasiaknu Božou milosťou a chorého následne uzdravia. Druhá časť spočíva v procesii, ktorá smeruje do mora. Muži naložia Sáru na voz ťahaný koňmi. Keď voz vojde do mora a lem jej šiat nasiakne prvou morskou kvapkou. Vrhajú sa do neho všetci ostatní. Veria, že im voda prinesie zdravie a šťastie.⁴¹

³⁹ MANN, A.B. *Rómsky dejepis*. Bratislava: Kalligram, 2000, s. 26, 28.

⁴⁰ KATOLÍCKA CIRKEV NA SLOVENSKU. *Rada KBS pre Rómov a menšiny*. [online] . [2019-10-28] . Dostupné na: <https://romovia.kbs.sk/sekcia/home/smernica-pre-pastoraciu-romov>

⁴¹ Porov. ROSINSKÝ, R., VEREŠOVÁ, M. a kol. *Amare Roma, špecifiká práce v rómskych komunitách*. s. 16 - 17.

Obrázok 1 Interiér svätyne Saintes-Maries-de-la-Mer⁴²

Ako uvádza Oláh, „obyvateľov rómskej komunity spájajú sociálne väzby (príbuzenstvo, susedstvo), podobné životné podmienky, sociálne a kultúrne normy, pravidlá a tradície, prípadne sociálne problémy. To však neznamená, že je to osídlenie homogénne. Každá rómska komunita je (podobne ako ktorákoľvek iná) vnútorne stratifikovaná.“⁴³

Sociálne väzby sú pre udržanie fungovania rodinného systému veľmi dôležité, v rómskej komunite sú zväčša tieto väzby poprepletané, súdržné a veľmi silné, s čím súvisí aj dodržiavanie tradícií⁴⁴.

Religiozita Rómov v ponímaní majoritnej spoločnosti

„Na území v Spišskej diecéze žije približne 80 tisíc Rómov, pričom najvyššie zastúpenie je v regióne Spiš (74 000), kde tvoria 20 až 25 percent z celkového počtu obyvateľstva, na Liptove ich žije približne 6 000 a na Orave okolo 400 Rómov. Z celkového počtu

⁴² Obrázok dostupný na: https://www.google.com/search?q=Interi%C3%A9r+sv%C3%A4tyne+Saintes-Maries-de-la-Mer+Kali+s%C3%A1ra&client=firefox-b-d&tbm=isch&source=iu&ictx=1&fir=9RWbZHZRe6BigM%253A%252CrK7ZlWARme6TM%252C_&vet=1&usg=AI4_-kRX8_qBrS4FThFjX1bSN9QNE8Oew&sa=X&ved=2ahUKEwiPrNn26objAhXLbVAKHRAKDu4Q9QEwD3oECAMQDg#imgsrc=_&vet=1

⁴³ OLÁH, M. a kol. *Metódy sociálnej práce v praxi*, 2012, s. 137.

⁴⁴ TOMÁNEK, P. *Fragmenty slova – fragmenty výchovy*. In *Testimonium fidei*, roč. 6, č. 1, 2018. s. 40-48.

farností, ktorých je v Spišskej diecéze 177, žijú Rómovia v 82 farnostiach, pričom približne v 15 obciach tvoria väčšinu.“⁴⁵

Na pastoračnú službu s rómskym etnikom sa v Spišskej diecéze pripravujú aj seminaristi v Kňazskom seminári biskupa Jána Vojtaššáka v Spišskej kapitule⁴⁶. Pastoračný rozmer formácie je jedným zo základných rozmerov celkovej formácie kandidátov kňazstva, medzi ďalšie patrí aj ľudská, duchovná a intelektuálna formácia.⁴⁷

Ako sme už vyššie spomínali vzťah a celkové ponímanie rómskeho etnika majoritnou spoločnosťou je odlišné na základe historických, súčasných súvislostí, ale aj hľadiska ponímania náboženstva a religiozity Rómov. Majoritná spoločnosť má tendenciu uvádzať, že Rómovia nemajú religiózne správanie, alebo sa nehlásia k žiadnemu z Cirkví, alebo náboženstiev.

Rómovia prevzali svoje náboženské zvyky v svojej indickej pravlasti pôvodného indického náboženstva. Avšak pri sťahovaní sa do Európy sa náboženskými prejavmi prispôsobili obyvateľstvu v ktorej krajine žili. Rómske označenie Boha - DEVEL (Devles, Devla,...) patrí k najstarším rómskym slovám.

„To že Rómovia prijali kresťanské náboženstvo a kresťanskú výchovu potvrdzujú aj náboženské skladby - modlitba Otče náš, ľudové piesne Cinka Panny, Michala Barnu, Jánoša Biháriho z 18., 19. storočia. Vo Veľkej Británii sú Rómovia rímski katolíci, anglikáni a reformovaní, v Estónsku sú luteráni, v Rusku pravoslávni, v islamských krajinách mnoho Rómov vyznáva náboženstvo islamu. Pod vplyvom asimilácie museli Rómovia prestúpiť na inú vieru - napríklad v Bulharsku mohamedánski Rómovia museli prestúpiť na kresťanstvo. Na Slovensku sa však väčšina Rómov hlási k rímskokatolíckemu náboženstvu, ale i k rusínskemu, gréckokatolíckemu, alebo pravoslávnuemu.“⁴⁸

⁴⁵ Porov. Dokumenty Druhej synody Spišskej diecézy. Spišská Kapitula: Biskupský úrad, 2011, s. 131. In MAJDA, M. Špecifika religiozity Rómov. Spišské Podhradie: Nadácia Kňazského seminára biskupa Jána Vojtaššáka. 2018, s. 86.

⁴⁶ Pozn. autora: Seminaristi v rámci svojej rómskej pastorácie navštevujú obce: Lomnička, Krížová Ves, Letanovce, Rakúsy a Veľká Lomnica. In MAJDA, M. Špecifika religiozity Rómov. Spišské Podhradie: Nadácia Kňazského seminára biskupa Jána Vojtaššáka. 2018, s. 93.

⁴⁷ Porov. MAJDA, P. Cesta formácie osobnosti z hľadiska kňazského povolania. In Činitele duchovného rastu a rozvoja ľudskej osobnosti. Ružomberok: VERBUM, 2016, s. 98.

⁴⁸ CANGÁR, J. *Ludia z rodiny Rómov*. Nové Zámky: Crocus, 2003, s. 114.

Na otázku, či veria dnešní Rómovia v Boha nemožno odpovedať jednoznačne. Slovenskí Rómovia svoje pranáboženstvo z Indie dávno stratili, súčasní Rómovia žijúci medzi nami sa prikláňajú ku kresťanskej viere. Sú však naklonení poverám, strachu z duchov zomrelých a dodržiavajú veľa rituálov, viaceré z nich pramenia v kresťanstve.“⁴⁹

Ako uvádzajú autori Podolinská, Hrustič *„najčastejšie majoritné stereotypy o viere Rómov sú:*

Rómovia sú vo viere nestabilní, rýchlo pre vieru vzplanú, a rýchlo v nej zase opadnú.

Rómovia dobrovoľne uprednostňujú domácu a privátnu zbožnosť, t.j. individualizované prejavy religiozity pred kolektívnymi.

Rómovia sa iba formálne hlásia k prevládajúcemu náboženstvu.

Rómovia sa hlásia k náboženstvu prevažne zo zištných, respektíve vypočítavých dôvodov.

Rómovia nedodržiavajú Božie prikázania.“⁵⁰

Avšak výsledky výskumu Sirona 2010⁵¹ však tieto tvrdenia zamietajú, pretože:

„V skúmaných lokalitách na Slovensku rôzne náboženské skupiny vykazujú vysokú stabilitu členskej základne medzi Rómami.

V skúmaných lokalitách na Slovensku dochádza k hromadnej účasti Rómov na kolektívnych aktivitách jednotlivých cirkví (bohoslužbách, púťach,...)

Formálna (matriková) religiozita Rómov je často podmienená ich „náboženskou vylúčenosťou“, ktorá kopíruje ich sociálnu a spoločenskú vylúčenosť. Aj mimo kostola Rómovia vedú intenzívny duchovný život (privátna viera).

Na základe skúseností a praktickej pastorácie mnohé cirkevné spoločenstvá potvrdili, že Rómovia sú schopní nezištnej

⁴⁹ SPUCHEÁK, Ľ. *Duchovná, pedagogická a sociálna starostlivosť v oblasti prevencie kriminality rómskej mládeže*. Ružomberok : VERBUM, 2014, s. 12.

⁵⁰ PODOLINSKÁ, T., HRUSTIČ, T. *Sociálna inklúzia Rómov náboženskou cestou. Boh medzi bariérami*. Bratislava: ÚEt SAV, 2010, s. 17-18.

⁵¹ V roku 2010 Ústav etnológie SAV realizoval výskumný projekt zameraný na mapovanie vplyvu pôsobenia náboženských misií na sociálnu inklúziu Rómov na Slovensku – projekt Sociálna inklúzia Rómov náboženskou cestou (SIRONA 2010) . Realizáciu projektu podporil Fond sociálneho rozvoja v rámci Národného programu Slovenskej republiky k Európskemu roku boja proti chudobe a sociálnemu vylúčeniu 2010 . Projekt realizoval tím 20 riešiteľov pod vedením Tatiany Podolinskej, PhD. a Tomáša Hrustiča, PhD.

dobrovoľníckej práce pre svoju cirkev a sú ochotní participovať na aktivitách svojej cirkvi a finančne prispievať na jej chod.

Komunity, ktoré neprešli intenzívnejšou pastoraáciou sa riadia komunitným morálnym kódexom, ktorý prísne sankcionuje neveru, krádež a klamstvo vo vnútri komunity.“⁵²

V súčasnosti prevláda v rómskych komunitách migrácia z rôznych menších obcí do väčších miest a naopak, rómska komunita čoraz viac objavuje svet v zahraničí, kde často nachádza lepšie podmienky na život, práve pre akceptáciu, ktorá sa im na Slovensku nedostáva⁵³.

Zvyky a povery v rómskom náboženskom ponímaní

I. Hancock uvádza poveru, ktorá hovorí, že Rómovia mali kedysi vlastný kostol, ktorý bol však postavený zo syra a keďže boli taký hladní, tak ho zjedli. Rómovia podľa autora veria v jedného Boha – Otca (o Devel) a diabla (o Beng), ktorí už tradične bojujú o nadvládu v rómskom živote. Rómovia sa snažia dodržiavať zásady, ktoré sa kolektívne nazývajú Rromanipen, Rromipe alebo Rromanija a ich súčasťou je zachovanie duševnej rovnováhy. Tento koncept v Indii známy ako karma a v rómčine kintala, v niektorých nárečiach kintari) je nosným pilierom rómskeho svetonázoru. Čas strávený v nerómskom svete (jado) odčerpáva duchovnú energiu (dji). Túto energiu dobíja Róm len pobytom v čisto rómskom prostredí, pri bežnom vchode veci, v rodinných domoch. Pri príprave jedla v oblasti osobnej hygieny a správania je absolútne nevyhnutné oddeliť od seba „čisté“ a „špinavé“. Vyhybanie sa hanbe zahŕňa napríklad aj preukazovanie úcty k starším. Dodržiavanie rovnováhy alebo harmónie teší duchov našich predkov (mulé), ktorí Rómov ochraňujú a pomáhajú im v činoch.“⁵⁴

Narodenie dieťaťa, krst

Kvôli zachovaniu rodu si Rómovia želajú ako prvé dieťa v rodine chlapca. Najprv sa o tehotenstve dozvedá muž, aby sa tak

⁵² PODOLINSKÁ, T., HRUSTIČ, T. *Sociálna inklúzia Rómov náboženskou cestou. Boh medzi bariérami*. Bratislava: ÚEt SAV, 2010, s. 18.

⁵³ LUDVIGH CINTULOVÁ, L. Problematika a dopady migrácie príslušníkov rómskej komunity. In *RELIGIO ET SOCIETAS IV. Zborník prednášok z medzinárodnej vedeckej konferencie* konanej v Spišskom Podhradí 29. marca 2019. Spišské Podhradie: KU v Ružomberku, 2019, s. 266.

⁵⁴ HANCOCK, I. *My rómsky národ*. Bratislava : Petrus, 2005, s. 125, 126.

predišlo ohováraníu z nevery ženy. Budúca matka sa nemá pozerat' na nepekných, nezdravých ľudí, na hady, žaby, alebo na zvieratá a veci, ktoré vzbudzujú odpor. Nemá sa obmedzovať v jedení lebo je za dvoch. Pohlavie dieťaťa sa určovalo podľa tvaru brucha ženy - ak je brucho ženy špicaté bude to chlapec, ak je brucho guľaté bude to dievča. Pri pôrode pomáhala babica, avšak v súčasnosti sa pôrody odohrávajú v nemocniciach. Narodenie chlapca bolo (a je) prijímané s veľkou radosťou. Po pôrode je dieťa ukázané najprv otcovi. Gratulácie však dostával muž, nie žena. Ak sa dieťa narodilo so zubom, mal sa z neho stať veštec.⁵⁵

V rómskej rodine má žena silné postavenie v zmysle „zabezpečovateľky“ rodu rómskej rodiny, v tehotenstve žena získava vyššie postavenie, naopak pri odkladaní dieťaťa do vyššieho veku je v rómskej komunite odsudzovaná⁵⁶.

V rómskej tradícii má každý jednotliviec tri mená. To prvé pošepká novonarodenému dieťaťu matka do ucha. Je to tajné meno ktoré sa vtedy vysloví prvý a posledný krát. Nepoužíva sa, má magickú silu, ktorá slúži na oklamanie démonov a okrem matky ho nikto nepozná. Druhé meno dostáva dieťa pri rómskom krste a týmto menom ho volajú v osade. Ak sa prezradí gadžom, dostane k nemu dotyčný prímeno, ktoré sa naďalej tají. Tretie meno je zapísané v úradnej matrike a slúži pri styku s nerómskymi okolím.⁵⁷

Pytačky, zasnúbenie, svadba

Veľkú rolu pri výbere budúcej nevesty má matka syna. V dnešnej dobe sú už mladí pokrokovejší, ale aj napriek tomu synovia čakajú na súhlas matky – odobrenie - či je dievča vhodné.⁵⁸

„Pre mladých ľudí, ktorí sa mali radi usporiadali pred sobášom mangavipen (pytačky): rodina mládenca navštívila rodinu budúcej nevesty a vzájomne sa pohostili. Keď obaja mladí sľúbili, že sa budú

⁵⁵ CANGÁR, J. Ľudia z rodiny Rómov. Nové Zámky: Crocus, 2003, s. 115.

⁵⁶ LUDVIGH CINTULOVÁ, L., RADKOVÁ, L. Social aspects of unplanned pregnancies in teenage Roma girls. In *Kontakt* 2019, 21(1):106-112

⁵⁷ ŠTRBOVÁ, M., SELICKÁ, D., ŠARVAJCOVÁ, M. Medzigeneračné väzby v rómskej rodine. Na príklade komunity Orechov Dvor v Nitre. In SWIATKIEWICZ, W., K. a kol. *Medzigeneračné väzby v súčasnej rodine*. Katowice: Studio Noa, s. 282.

⁵⁸ ŠTRBOVÁ, M., SELICKÁ, D., ŠARVAJCOVÁ, M. Medzigeneračné väzby v rómskej rodine. Na príklade komunity Orechov Dvor v Nitre. In SWIATKIEWICZ, W., K. a kol. *Medzigeneračné väzby v súčasnej rodine*. Katowice: Studio Noa, s. 282.

Porov. LUŽICA, R. *Kapitoly z rómskej kultúry*. Bratislava: Slovak Academic Press, 2004.

mat' radi a budú spolu dobre nažívať, vážený muž z osady (čhibalo, alebo niekto z rodiny mládenca) im zviazal šatkou prekrížené zápästia a do dlaní im nalial víno. Po tom, čo si navzájom vypili z dlaní víno sa pobožkali a od tej chvíle boli považovaní za manželov. Sobáš a veľkú svadbu (báro bijav) usporiadali až neskôr, keď si manželia našetrili potrebné peniaze a mali už viacero detí.“⁵⁹

Svadbu ako spôsob uzavretia manželstva považujú Rómovia za zbytočnú a drahú. Mnohí si totiž uvedomujú výhody, ktoré im ponúka štát v podobe sociálnych dávok a príspevkov, ktoré sa líšia v ich výške pre rodinu s deťmi a pre jednotlivca.

V tabuľke 1 ponúkame zhrnutie výsledkov prieskumu, ktorý sme realizovali v roku 2017 v troch obciach v okrese Spišská Nová Ves a ktoré poukazujú na rozdielnosť výpovedí respondentov v oblasti nazerania na ponímanie tradičného sobáša a početnosť detí v rodine. I na základe týchto výsledkov môžeme vidieť odlišnosť nielen v komparácii s majoritnou spoločnosťou, ale i v komparácii medzi vekovými kategóriami rómskej minority.

„Po uzavretí manželstva podľa vôle rodičov nežijú samostatne, ale zostávajú pod dozorom starších. Sú odkázaní na pomoc rodičov a solidaritu príslušníkov rodu.“⁶⁰

⁵⁹ ŠTRBOVÁ, M., SELICKÁ, D., ŠARVAJCOVÁ, M. Medzigeneračné väzby v rómskej rodine. Na príklade komunity Orechov Dvor v Nitre. In SWIATKIEWICZ, W., K. a kol. *Medzigeneračné väzby v súčasnej rodine*. Katowice: Studio Noa, s. 283.

⁶⁰ ŠTRBOVÁ, M., SELICKÁ, D., ŠARVAJCOVÁ, M. Medzigeneračné väzby v rómskej rodine. Na príklade komunity Orechov Dvor v Nitre. In SWIATKIEWICZ, W., K. a kol. *Medzigeneračné väzby v súčasnej rodine*. Katowice: Studio Noa, s. 283.

Tabuľka 1 Výsledky dotazníkového prieskumu v obciach Markušovce, Rudňany a Arnutovce

	Tradičný sobáš		Ideálny vek na svadbu ⁶¹	Ideálny počet detí	Osamostatnenie sa vo vzťahu	
	áno/ % ⁶²	nie / %			áno/% ⁶³	nie / %
Veková kategória 15-20 rokov	7 / 35	13 / 65	25 rokov	4 – 6	14 / 70	6 / 30
Veková kategória 21-30 rokov	3 / 15	17 / 85	20 rokov	5 – 6	13 / 65	7 / 35
Veková kategória 31-40 rokov	6 / 30	14 / 70	19 rokov	8	15 / 75	5 / 25
Veková kategória 41-50 rokov	8 / 40	12 / 60	18 rokov	5 – 6	12 / 60	8 / 40
Veková kategória 51-60 rokov	13 / 65	7 / 35	18 rokov	9	6 / 30	14 / 70
Veková kategória 61 a viac	18 / 90	2 / 10	19 rokov	7 – 8	0 / 0	20 / 100
Spolu	120	100	120 / 100	120 / 100	120	100

Zdroj : vlastné spracovanie

V položke potrebnosti vykonania tradičného sobáša môžeme vidieť rozdielnosti vo výpovediach, keďže všetky vekové kategórie do veku 50 rokov odpovedali viac záporne ako kladne, zatiaľ čo vyššie vekové kategórie (od 51 rokov a viac) boli viac za realizáciu tradičného sobáša a tak potvrdenie vzťahu oficiálnym spôsobom.

V komparácii položky Ideálny vek na svadbu potvrdili rómski respondenti názor na nižší vek vstupu do manželstva ako u majoritnej spoločnosti⁶⁴, pričom malé rozdielnosti môžeme vidieť i v názoroch respondentov v jednotlivých vekových kategóriách.

Ideálny počet detí sa v jednotlivých vekových kategóriách líši tiež, pričom môžeme tvrdiť, že v staršej vekovej kategórii (od 51 rokov a viac) sa počet detí zvyšuje v porovnaní s nižšími vekovými kategóriami.

V položke „osamostatnenie sa od rodičov po svadbe, alebo po „odobraní sa na spoločný život“ môžeme potvrdiť túto túžbu u viac

⁶¹ Pozn. autora: priemerná početnosť výpovedí

⁶² Pozn. autora: percentuálne rozloženie na základe celkového počtu respondentov v danej vekovej kategórii.

⁶³ Pozn. autora: percentuálne rozloženie na základe celkového počtu respondentov v danej vekovej kategórii.

⁶⁴ Na začiatku roka 2009 vstupovali muži do manželstva v priemernom veku 32 rokov a ženy ako 29-ročné, kým v roku 2018 už mali muži pri vstupe do manželstva v priemere viac ako 34 rokov a ženy viac ako 31 rokov. Porov. WEBNOVINY. [online] . [2019-11-04] . Dostupné na: <https://www.webnoviny.sk/na-slovensku-stupa-pocet-sobasov-do-manzelstva-vsak-vstupuju-coraz-starsie-pary/>

ako u väčšiny opýtaných respondentov (viac ako 60% opýtaných respondentov z počtu v každej vekovej kategórii) a nesúhlasné stanovisko v staršej vekovej kategórii 51 rokov a viac (viac ako 70 % opýtaných respondentov z počtu v každej vekovej kategórii).

Pohreb

Pohreb je pre Rómov veľmi citlivou témou a veľmi vážnou udalosťou, ktorú prežívajú veľmi vážne a s patričnou dôstojnosťou im vlastnou. Rómovia prikladajú veľkú váhu prítomnosti kňaza na pohrebnom obrade. Pri truhle zosnulého sa zhromažďuje rodina, ktorá prichádza z najvzdialenejších miest. Pohreb sa zvyčajne koná na tretí deň po smrti⁶⁵. Pri zosnulom bdejú (v rodinnom dome) rodinní príslušníci, ani na chvíľu ho neopúšťajú, poslednú noc nikto nemôže ísť spať. Muži pijú alkohol, spomínajú na zosnulého v noci, ženy plačú a modlia sa cez deň. Pri odchode zosnulého z domu v ktorom žil sa truhlou trikrát udrie o prach domu.⁶⁶ Do truhly sa zomrelému pridávajú veci ktoré mal rád, alebo ku ktorým mal blízky vzťah, napríklad fajka, modlitebná kniha, karty, fľaška alkoholu, ruženec... .

Sviatočné dni

Sviatok všetkých svätých

V deň tohto sviatku sa Rómovia v hojnom počte stretávajú pri hroboch svojich príbuzných, prinášajú zosnulým cigarety a rôzne malé predmety, ktoré ich pripomínajú. Tieto predmety kladú na hroby, pri veľkých kryptách to mnoho krát vyzerá podľa samotných Rómov veľmi okázalo, až preplnene. Večer si pripíjajú doma na znak spomienky na zosnulých, zvoláva sa aj širšia rodina. Rómovia sa vo všeobecnosti boja duchov zosnulých a tak počas roka o nich len veľmi málo rozprávajú. Avšak v tomto čase si ich pripomínajú a v rodine o nich spolu hovoria. V niektorých rodinách sa dokonca pre zosnulých i varí, necháva sa voľná stolička a na stôl sa kladú tanieri a príbory, aby sa zosnulí mohli s rodinou spoločne najesť. Tieto zvyky sa však vytrácajú.

⁶⁵ Pozn. autora: . Po smrti človeka sa zakrývajú zrkadlá, zastavujú sa hodiny na znak uvedomenia si pomínutelnosti tela i duše.

⁶⁶ Porov. BARTOSZ, A. *Neboj sa cigána – Na dara Romestar*. Sobrance : Občianske združenie Romani vodži. 2004, s. 116-117.

Veľká noc

Tieto sviatky (tak ako i ostatné) sa líšia v spôsobe a v podobách slávania podľa toho, v akej oblasti Rómovia žijú. Slávenie týchto dní súvisí s ich mnohopočetnosťou, ale aj spôsobom života a chudobou ktorá sa v danej lokalite vyskytuje. A tak tieto sviatky mnoho krát nadobúdajú konzumný charakter. Hlavne deti a tínedžerov môžeme vidieť žobrať v oblastiach u majoritných obyvateľov (toto žobranie sa vyskytuje aj počas vianočných sviatkov). Tým že Rómovia preberajú zvyky majoritných obyvateľov takisto svietia paschu, šunku, vajíčka, varí sa gója, tradícia šibania a polievania sa zachováva, Večer sa schádza blízka, ale i široká rodina a jedia sa najčastejšie zemiakový šalát, rezne, klobásy, vajíčka (výdatné jedlá) vo viacerých chodoch. V popredí ostáva rodina – stretnutie a spoločne strávený čas.

Vianoce

Vianočné sviatky sú spájané s celistvosťou rodiny a hojnosťou – to je vlastne i spoločný znak prežívania Vianoc i v majoritnej časti obyvateľstva.

Prežívanie a slávenie vianočných sviatkov sa líši podľa toho, v ktorej oblasti Slovenska Rómovia bývajú, aké majú sociálne postavenie, vzdelanostnú úroveň, úroveň asimilácie, alebo sociálnej exklúzie vo vybranej oblasti. Inak trávia Vianoce integrovaní Rómovia v mestách, inak ich trávia Vianoce Rómovia v segregovaných, alebo separovaných oblastiach.

Charakteristickou črtou a vlastnosťou je výzdoba domov, ale aj okolia domu. Varia sa hojné jedlá, pečie množstvo koláčov a masných jedál. Jedlá ktoré sa v tomto čase pripravujú sú: tradičná gója, ryby, kapustnica, plnená kapusta s mäsovými guľkami, knedle, bobálky (opekance). V niektorých rodinách matka potiera deťom vodou, v ktorej sa opekance varili tvár a oči, aby boli zdravé a mali dobrý zrak. Po štedrej večeri sa nesmie do nasledujúceho dňa zo stola nič odpratať (tento zvyk sa prenáša i na prelom prechodu starého a nového roka). aby v dome bolo i na ďalší rok hojno. Nesmie sa ani chodiť po dome s prázdnyim vedrom, to prináša a symbolizuje chudobu. Charakteristické je popíjanie alkoholu a preto sa večer na polnočnú len málokedy ide. Keďže je pre rómsku minoritu

charakteristický spev a hudba, týmto sa preukazujú nielen v svojich domovoch, ale aj počas tzv. „spievania“ v obciach v ktorých bývajú. Na Vianociach si všetci dávajú záležať tak, aby bola celá rodina pokope. V bohatších rodinách sa hojnosť prejaví aj množstvom a bohatstvom vianočných darčiekov.

Silvester a Nový rok

Sviatky Silvestra a príchodu Nového roka si Rómovia užívajú naplno. Oslavujú všetci tak, že sa stretávajú celé rodiny pri plnom stole rôznych koláčov a jedál. Najčastejšie sa varí šošovicová polievka, aby mali veľa peňazí. Hydina a ryby sú úplne zakázané, pretože by im odletelo alebo odplávalo šťastie. Na silvestrovskom stole nenájdeme ani vajíčka. V niektorých oblastiach sa na prichádzajúcich a odchádzajúcich mužov hádže soľ, ktorá symbolizuje šťastie a peniaze. Rómovia sú veľmi poverčiví a preto sa zo stola neodnáša nič, aby im neodišlo šťastie. Pri oslavách musí byť dostatok pálenky, všetci musia byť spokojní, pričom každý kto príde aj niečo donesie. Oslavuje celý dvor, celá osada a komunita. Aj napriek svojej nepriaznivej finančnej situácii Rómovia dokážu oslavovať tieto sviatky do skorého rána, nevynímajúc bohatý ohňostroj a pohostenie všetkých rodinných príslušníkov, ktorí sa k oslavám pridávajú.

Záver

Ponímanie, alebo vnímanie rómskej religiozity a náboženských zvyklostí je v majoritnej spoločnosti skresľované vnímaním, ale i mnoho krát skutočným prežívaním ich každodenného života, ich nazeraním na budúcnosť, chudobou a sociálnou exklúziou v ktorej sa nachádzajú a žijú.

Rómovia sa v náboženskom prežívaní svojho života prispôbili majoritnému spôsobu života a teda aj vyznávaní viery, alebo realizovaním rôznych náboženských aktov a zvyklosti. Rómovia majú mnoho povier, zaklínadiel, sú to ľudia poverčiví a preto dodržiavajú zvyky a obyčaje, ktoré sú mnoho krát napodobňované alebo dopĺňané zvyklosťami obyvateľov majority. Ctia si svojich zosnulých, ale i žijúcich starších ľudí, prechovávajú úctu k starej mate, aj keď ich spoločenstvo je patriarchálne. Rodina je na prvom mieste a to je viditeľné pri každom sviatočnom dni, pri každej oslave, ale i pri smútočnom zhromaždení celej rodiny.

Je preto veľmi dôležité – nielen v pastorácii Rómov, ale i v každodennom živote a pri práci s nimi - upriamiť pozornosť na prvky, ktorým samotní Rómovia udávajú vysokú dôležitosť, a tou je rodina - či už užšia, alebo širšia a spoločenstvo v ktorom žijú.

Zoznam použitej literatúry

BARTOSZ, Adam. *Neboj sa cigána – Na dara Romestar*. Sobrance : Občianske združenie Romani vodži. 2004. 251 s. ISBN 80-969273-2-9.

CANGÁR, Ján. *Ludia z rodiny Rómov*. Nové Zámky: Crocus, 2003. 239 s. ISBN 80-88992-42-7.

Dokumenty Druhej synody Spišskej diecézy. Spišská Kapitula : Biskupský úrad, 2011, s. 131. In MAJDA, Martin. Špecifiká religiozity Rómov. Spišské Podhradie: Nadácia Kňazského seminára biskupa Jána Vojtaššáka. 2018. 142 s. ISBN 978-80-89170-58-6.

FACUNA, Jozef, LUŽICA, René. *Rómska kultúra*. Štátny pedagogický ústav Bratislava, 2017. 105 s. ISBN 978-80-8118-188-7.

HANCOCK, Ian. *My rómsky národ*. Bratislava : Petrus, 2005. 258 s. ISBN 80-88939-97-6.

HORŇÁK, Ladislav. *Rómsky žiak v škole*. Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, Pedagogická fakulta, 2005. 357 s. ISBN 80-8068-356-5.

KATOLÍCKA CIRKEV NA SLOVENSKU. *Rada KBS pre Rómov a menšiny*. [online] . [2019-10-28] . Dostupné na:

<https://romovia.kbs.sk/sekcia/home/smernica-pre-pastoraciuromov>

LUŽICA, René. *Kapitoly z rómskej kultúry*. Bratislava: Slovak Academic Press, 2004. ISBN 80-89104-34-7.

LUDVIGH CINTULOVÁ, Lucia, RADKOVÁ, Libuša. Social aspects of unplanned pregnancies in teenage Roma girls. In Kontakt 2019, 21(1):106-112 | DOI: 10.32725/kont

LUDVIGH CINTULOVÁ, Lucia. *Problematika a dopady migrácie príslušníkov rómskej komunity*. RELIGIO ET SOCIETAS IV. Zborník prednášok z medzinárodnej vedeckej konferencie konanej v Spišskom Podhradí 29. marca 2019. Spišské Podhradie: KU v Ružomberku, 2019. s. 266 ISBN 978-80-561-0658-7

MAJDA, Martin. *Špecifická religiozita Rómov*. Spišské Podhradie: Nadácia Kňazského seminára biskupa Jána Vojtaššáka. 2018. 142 s. ISBN 978-80-89170-58-6.

MAJDA, Peter. Cesta formácie osobnosti z hľadiska kňazského povolania. In *Činitele duchovného rastu a rozvoja ľudskej osobnosti*. Ružomberok: VERBUM, 2016. 85-119 s. ISBN 978-80-561-0357-9.

MANN, B. Arne. *Rómsky dejepis*. Bratislava: Kalligram, 2000. 55 s. ISBN 80-7149-316-3.

Obrázok dostupný na:

https://www.google.com/search?q=Interi%C3%A9+sv%C3%A4tne+Saintes-Maries-de-la-Mer+Kali+s%C3%A1ra&client=firefox-b-d&tbm=isch&source=iu&ictx=1&fir=9RWbZHZRe6BigM%253A%252CrK7ZlWARme6TM%252C_&vet=1&usg=AI4_-kRX8_qBrS4FThFjX1bSN9QNE8Oew&sa=X&ved=2ahUKEwiPrNn26objAhXLbVAKHRAKDu4Q9QEwD3oECAMQDg#imgsrc=_&vet=1

OLÁH, Michal a kol. *Metódy sociálnej práce v praxi*. Bratislava : VŠZaSP Sv. Alžbety, 2012. 317 s. ISBN 978-80-8132-039-2.

PODOLINSKÁ, Tatiana, HRUSTIČ, Tomáš. *Sociálna inklúzia Rómov náboženskou cestou. Boh medzi bariérami*. Bratislava: ÚEt SAV, 2010. 173 s. ISBN 978-80-89027-34-7.

ROSINSKÝ, Rastislav, VEREŠOVÁ, M., a kol. *Amare Roma, špecifická práca v rómskych komunitách*. Nitra: UKF, FSVaZ, 2006. 264 s. ISBN 978-80-8050-990-5.

SPUCHLÁK, Ľudovít. *Duchovná, pedagogická a sociálna starostlivosť v oblasti prevencie kriminality rómskej mládeže*. Ružomberok : VERBUM, 2014. 71 s. ISBN 978-80-561-02039.

TOMÁNEK, Petr. Fragmenty slova – fragmenty výchovy. In *Testimonium fidei*, roč. 6, č. 1, 2018. s. 40-48. ISSN 1339-3685.

ŠTRBOVÁ, Monika, SELICKÁ, Denisa, ŠARVAJCOVÁ, Marcela. Medzigeneračné väzby v rómskej rodine. Na príklade komunity Orechov Dvor v Nitre. In *SWIATKIEWICZ, W., K. a kol. Medzigeneračné väzby v súčasnej rodine*. Katowice: Studio Noa, s. 235-292. ISBN 978-8360071-74-8.

WEBNOVINY. [online] . [2019-11-04] . Dostupné na: <https://www.webnoviny.sk/na-slovensku-stupa-pocet-sobasov-domanzelstva-vsak-vstupuju-coraz-starsie-pary/>

Údaje o autorke

PhDr. Mgr. Zuzana Budayová, PhD.

Katolícka univerzita, Teologická fakulta, Teologický inštitút

Spišská Kapitula 12, Spišské Podhradie

E-mail: budayova@gmail.com

Integrácia Rómov do cirkvi a do spoločnosti

Miroslav Oláh

Abstrakt: Situácia rómskeho obyvateľstva na južnom Slovensku je veľmi kritická. Nízke vzdelanie, vysoká kriminalita a pôrodnosť, problémy s drogami a alkoholom, katastrofické zdravie, bývanie a hygienické podmienky obmedzujú veľkú časť tejto menšiny, aby zmenila svoj život k lepšiemu a dostala sa zo začarovaného kruhu diskriminácie, nezamestnanosti a chudoby. Reformovaná cirkev uznáva tieto veľké problémy a vidí, že táto cirkev má prácu na podpore a integrácii tejto marginalizovanej skupiny. Preto sa HEKS/EPER (pomocná organizácia švajčiarskych protestantských cirkví) spolu s reformovanou cirkvou rozhodli vypracovať program krajiny, ktorý umožní zborom podporovať rómske deti a mládež. Vyhodnotenie tejto fázy projektu ukázalo, že projekty sa riadia teóriou zmien podľa plánu HEKS a sú na dobrej ceste k dosiahnutiu cieľov a plánovaného dopadu. S cieľom senzibilizovať zhromaždenia a motivovať ich, aby rómskym deťom a mladým ľuďom a ich rodinám poskytl príležitosti na zvýšenie ich potenciálu a integrácie do cirkvi a spoločnosti.

Kľúčové slová: Rómovia, integrácia, Južné Slovensko, Maďarský, scitlivovať, missia, cirkev, spoločnosť, Reformovaná cirkev

Teoretické východiská riešenej problematiky

Metodologická časť príspevku

Relevantnosť a teória zmeny:

Aká je teória zmeny projektu? Ako ďaleko sa potvrdí realizáciou projektu? Ako ďaleko sú rozpory alebo medzery?

Ako projekt prispieva k sociálnemu začleneniu Rómov na miestnej / komunálnej úrovni a prípadne aj ďalej?

Alebo

Aký dôležitý je projekt, pokiaľ ide o sociálne začlenenie Rómov a znižujúce sa napätie medzi majoritnou a menšinovou spoločnosťou na miestnej / komunálnej úrovni?

Do akej miery môžu byť zúčastnené kongregácie vzorom pre iné kongregácie alebo spoločenstvá?

Efektívnosť:

Zodpovedá pokrok projektu plánom návrhu?

Boli príspevky vyčerpané a iné zdroje využité podľa rozpočtu a plánov?

Sú koordinácia a miestne projektové tímy kompetentné a majú potrebné kapacity na úspešné splnenie požiadaviek projektu a aké sú medzery?

Má projekt primeranú štruktúru na dosiahnutie svojich cieľov? Ako je projekt prepojený so štruktúrami RCS?

Aké sú možnosti ďalšieho ukotvenia projektu v Reformovanej Cirkvi na Slovensku?

Účinnosť:

Dosiahli sa výsledky a výstupy? Aký je skutočný v porovnaní s očakávaným úspechom v čase hodnotenia? Ako efektívne sú výstupy vo vzťahu k využívaniu zdrojov?

Aké sú faktory, ktoré prispievajú k dosiahnutiu cieľov, ktoré sú prekážkou?

Výsledky dopadu:

Aké sú priority, potreby a požiadavky príjemcov (Rómovia, projektové združenia a Reformovaná Cirkvi na Slovensku)?

Aké sú predpokladané a nepredvídané najvýznamnejšie zmeny pre príjemcov (Rómovia, projektové združenia a RCS)?

Aké sú predpokladané a nepredvídané najvýznamnejšie zmeny pre ostatné zúčastnené strany mimo Reformovanej Cirkvi a rómsku komunitu projektu?

Aké sú faktory a procesy, ktoré vysvetľujú, že zmeny, ktoré sa stali / nestali?

Udržateľnosť:

Aký je rozsah, v akom je / bude dopad projektu udržateľný?

Aký je rozsah, v akom môžu príjemcovia udržiavať výsledky projektu?

Aké faktory pomáhajú (alebo nemajú) udržateľnosť (politická, inštitucionálna, hospodárska, sociálna, sociologická)?

Text vlastného skúmania

Reformovaná cirkev na Slovensku uznáva tieto veľké problémy rómskej populácie a chce povzbudiť zbory, ktoré sú pripravené viac sa otvoriť rómskej menšine a pracovať s rómskymi deťmi a mládežou. Všeobecný postoj kongregácií k Rómom je však dosť vzdialený. Predsudky a obavy sú rozšírené, senzibilizácia si vyžaduje čas. V rámci Reformovanej misie máme za úlohu nájsť potenciálne zhromaždenia, rozvíjať, implementovať a monitorovať miestne projekty v úzkej spolupráci s miestnymi partnermi, ako aj organizovať stretnutia a školenia pre miestne projektové tímy. V súčasnosti prebieha 6 kongregačných projektov, väčšina z nich v dedinách vo vidieckych oblastiach. Štrukturálne je projekt v južnej časti Slovenska veľmi úzko spätý s projektom začleňovania Rómov, ktorý spoločnosť HEKS vybuďovala s reformovanou cirkvou v Maďarsku. Rovnako ako v Maďarsku, miestne zhromaždenia sa vyzývajú, aby vytvorili miestne projekty, do ktorých sú zapojené (predovšetkým) rómske deti a mládež, ako aj rómski a nerómski dospelí ako dobrovoľníci.

Diskusia

Je tu potreba viac duchovných príležitostí a spoločného plánovania s dobrovoľníkmi. Rozšírenie stratégie nesmie byť na úkor misionárskej práce, musí mať administratívnu pracovnú silu. Informačné príležitosti pre budúcnosť a rozvoj misie je dôležité využiť možnosti konferencie, články, osvieženie webovej stránky. Musíme využiť ponúkané príležitosti. Napríklad: Eszter Koncz - maďarský teológická rómskeho pôvodu, by sa chcela presťahovať na Slovensko za účelom aby mohla slúžiť na Slovensku. Objasniť prácu a prácu rodiny misionárov. Ich prítomnosť pomôže v budúcnosti, ale pomoci potrebuje veľkú energiu. Je dôležité zamerať sa na vzdelávanie dobrovoľníkov rómskeho pôvodu ktorí sú nadšený, spoľahlivý, aktívny. Musíme pokračovať v senzibilizácii cirkví: oddanosť, výkonnosť, hudobná služba, svedectvo.

Záver Hlavným cieľom projektu je, aby sa zbory z Reformovanej cirkvi na Slovensku otvárali a podporovali mladých

Rómov v spolupráci s miestnymi rómskymi komunitami. Toto sa dosahuje prostredníctvom týchto výstupov projektu:

Kongregácie majú k Rómom pozitívny postoj a spolupracujú s nimi. Rómske deti a mladí ľudia vykazujú pozitívnu zmenu v školských výsledkoch.

Rómske deti a mládež majú zvýšené zručnosti potrebné na zvládnutie života.

Zoznam použitej literatúry

Evaluation of the project “Forderung der jungen Roma-Generation in der Slowakei” report for HEKS/EPER, 24 strán, Dunakeszi, 28th November 2017

Egy lépéssel közelebb (A cigánymisszió megközelítési formái), 93 strán, PhD.Tóth Zsuzsanna , K-PRINT Komárno

HEKS/EPER INTERNATIONAL PROGRAM HIP 2017-2020, Zurich/Lausanne 2016

Prezentácia “Kérdések és válaszok” Mózes Áron, 20 strán, Debrecen 2019

Szlovákia Református Keresztény Egyház Cigánymissziós stratégia, Mózes Áron, Pontyos Tamás, Debrecen-Budapest, 2019

Internetový zdroj: Református Cigánymisszió, refcm.sk
<http://refcm.sk/rolunk/>

Výročná správa, Tóth Zsuzsanna 2018, Rimavská Sobota,

Údaje o autorovi

Bc. Miroslav Oláh

Missio Reformata n.o.

Hlavné námestie 42/23, 97901 Rimavská Sobota

Email: miroslavolah@hotmail.com

Pastorácia Rómov v ECAV na Slovensku

Monika Beňová

Biblické východisko pre pastoráciu Rómov v ECAV na Slovensku nájdeme v Skutkoch apoštolov 1,8: „... prijmite moc Ducha Svätého, ktorý zostúpi na vás, a budete mi svedkami aj v Jeruzaleme, aj po celom Judsku, aj v Samárii a až do posledných končín zeme.“

Práve v tomto verši je obsiahnutá úžasná Ježišova predvídavosť, keď nás posielal k blízkym a predsa vzdialeným – tými pre Židov boli Samaritáni, tými pre nás dnes, v našej krajine, sú známi i neznámi Rómovia.

Kto sú to Rómovia?

Potomkovia Dalitov, ktorí niekedy v 8. storočí ušli z Indie. Už v 12. storočí o nich máme zmienky z Európy, putovali z južnej Európy na sever a západ. Pápež im vystavil tzv. glejty – povolenie pre kajúcich pútnikov, vďaka ktorým mohli prechádzať Európou. Kvôli ich kočovnému a slobodnému životu sa ale časom z nich stávajú ľudia na okraji spoločnosti. Už r.1427 ich parížsky biskup dáva do nemilosti, v 17. storočí, za vlády Ferdinanda II., začína tvrdé prenasledovanie inkvizíciou a až Mária Terézia a Jozef II. prejavujú snahu riešiť celú situáciu. Svojimi reformami zaviedli povinnú školskú dochádzku aj pre rómske deti, boli povinné krsty a sobáše, Rómom sa zakázali ich vlastné tradície, ktoré si priniesli z Indie a obohatili svojím putovaním po Európe a napokon museli konvertovať na katolícku vieru.

1763 – István Valyi (kalvínsky farár v Almási pri Komárne) – zistil podobnosť jazyka so sanskrtom

1776 – bola zverejnená ev. farárom Samuelom Augustini ab Hortesom informácia, že podľa jazyka a jeho základov, Rómovia pochádzajú z Indie a kým sa dostali do Európy, prechádzali najmä južnou Áziou. Prešli krajinami ako Arménia, Perzia, Byzantská ríša, napokon Turecko. Odtiaľ prešli od Európy – Rumunko, kde 500 rokov žili v zovretí nenávisti, odsúdenia, zloby a hnevu. Potom sa dostali niektorí do Španielska, kde žili v 15. storočí v pracovných táboroch. Nie všade sa ale Rómovia na území Európy mali zle – v Rusku boli

plnoprávnymi občanmi, podobne aj v Turecku, kde sa zdokonalili vo výrobe zbraní. A potom, čo v Amerike, v 19. storočí, zrušili otroctvo, mnohí z nich odišli do Ameriky, Austrálie a Južnej Afriky.

Aj keď Európania neboli veľmi priateľskí voči Rómom a počas mnohých storočí ich odsúvali za hranice miest a dedín; vytvárali rôzne zákony, ktoré obmedzovali slobodu a životy Rómov; nasilu ich prinútili usadiť sa a tým sa vzdať slobodného života; nedali im možnosť voliť; prinútili ich tiež chodiť do škôl a tým sa zdvihlo vzdelanie Rómov.

Druhá svetová vojna priniesla so sebou nielen vojnový konflikt, ale najmä selekciu obyvateľstva – tá sa diala v koncentračných táboroch. Slovo PORRAIMOS znamená „spustošenie, zničenie“. Svetový deň PORRAIMOS, teda rómskeho holokaustu je 2. augusta ako pripomienka strašidelnej noci z 2. na 3. augusta 1944, keď v nemeckom koncentračnom tábore v Poľsku v Osvienčime (Auschwitz – Birkenau) v plynových komorách zavraždili 2897 rómskych mužov a žien.

Tí, ktorí prežili, sa nedočkali žiadnej pomoci, ani odškodnenia. A tí, ktorí si sťažovali, boli označovaní za klamárov. Počas komunizmu získali Rómovia zvláštnu rovnosť. Žili pod rovnakou cenzúrou a diktatúrou, ako všetci ostatní.

Po II. svet. vojne sa ale Rómovia zorganizovali. Založili Medzinárodnú rómsku úniu a dnes pracujú na otázkach zdravia, zamestnanosti a vzdelávania. Urazili dlhú cestu od útlaku a otroctva, aby sa stali politikmi a bojovníkmi za slobodu.

Misia:

Misia ECAV vstupuje medzi Rómov, ktorí sú spätí so svojou minulosťou prejavmi hinduistickej a animistickej viery, ale tiež mnohým odmietaním zo strany majority. Do ich osobnej viery vošli veci z krajín, ktorými prechádzali a svoj duchovný život obohatili aj o legendy späté s kresťanstvom, ktoré si sami vytvorili. Je potrebné ale povedať, že pri Rómoch je treba vidieť vysokú mieru religiozity. Aktívne rozprávajú o Bohu i o nebi. Veľmi citlivo reagujú na otázky o smrti a živote po nej. Sú otvorení kresťanskému pôsobeniu. Radi prichádzajú na rôzne misijné aktivity organizované pracovníkmi v cirkevných zboroch, a to aktivity pre deti, mládež i dospelých, najmä ak sú spojené s hudbou a pohostením. Zapájajú sa do rôznych

skupinových aktivít, ako sú biblické štúdium, modlitebné skupinky, vzdelávanie žien a podobne. Nie je vždy jednoduché zapojiť mužov. Oveľa viac pre spôsob našej religiozity sú otvorené deti a ženy.

Stále ostáva pravdou, že ECAV misijne pôsobí len v ojedinelých lokalitách a to najviac formou náboženskej výchovy na školách. I to je ale vzácny spôsob misie, nakoľko deti sú najviac formovateľné a otvorené pre biblické pravdy a cez deti potom spoznávame a stretávame sa s ich rodičmi.

Významnejšími lokalitami v misijnom pôsobení v rómskych komunitách sú Rankovce, Slavošovce, Hostišovce, Jelšava, Rožňava, Dobšiná, Gemer a iné. V týchto cirkevných zboroch ECAV prebieha rozvinutejšia misijná práca, ktorá sa zameriava predovšetkým na deti a misijnú prácu medzi nimi okrem vyučovania náboženstva. Sú to detské besiedky, hudobné aktivity, vystúpenia detí na Vianoce, resp. vianočné besiedky za prítomnosti rodičov; farári a misijní pracovníci, ktorí pracujú s rómskymi deťmi, sa zapájajú aj do projektov, ako je Vianočné dieťa, aby aj týmto spôsobom poukázali na jedinečnosť daru v osobe Pána Ježiša Krista. K týmto misijným aktivitám tiež patria aktivity s teenagermi – rôzne stretnutia dorastu či mládeže, stretávanie sa hudobných skupín, ktoré slúžia na misijný i bohoslužobných aktivitách.

K tomu pristupujú pastoračné návštevy v rómskych domácnostiach, pastoračné prípravy ku krstom sobášom a pohrebom, rómske služby Božie aj účasť Rómov na spoločných bohoslužbách, mládežnícke a misijné bohoslužby, príležitostné stretnutia v podobe športových aktivít, ktoré smerujú ku vytvoreniu spoločenstva a integrácii Rómov v cirkevných zboroch, biblické vzdelávanie Rómov (detí i dospelých), evanjelická ZŠ i MŠ v Rožňave, kde sú rómske deti integrované.

Rozvinutejšia misia medzi dospelými Rómami je najmä v cirkevnom zbore ECAV Rankovce a Rožňava, kde prebiehajú pravidelné biblické a modlitebné stretnutia v rómskych komunitách, pravidelné vzdelávania či vyučovanie v službe iným, spevokol.

Významnejším spôsobom sa rómska misia posunula vpred po návšteve farára Larry Merina z USA v r. 1996 v Rankovciach a potom príchod misionára Hansa Martina Derna so svojou rodinou do Slavošoviec, kde 10 rokov pôsobil ako farár. S jeho pomocou sa podarilo založiť OZ ROMA (Rómska organizácia misijných aktivít),

ktoré na určitú dobu zastrešovalo misijnú prácu v rómskych komunitách v cirkevných zboroch ECAV, neskôr bol vytvorený výbor pre rómsku misiu, vďaka ktorému sa uskutočnilo niekoľko projektov s pomocou partnerskej cirkvi v Nemecku.

Dnes v rámci misie spolupracujeme aj s rôznymi občianskymi združeniami, vďaka čomu spájame misijnú i sociálnu prácu a tým sa pokúšame naplňať slová Jakuba 2,14-18: „Čo je platné, bratia moji, keď niekto povie, že má vieru, ale nemá skutkov? Či ho takáto viera môže spasť? Ak brat, alebo sestra nemá odev a nedostáva sa im denného pokrmu a niekto z vás im povie: Chodte v pokoji, zohrejte a najedzte sa! – ale nedáte im, čo potrebujú pre telo, čo je to platné? Tak aj viera, ak nemá skutkov, je sama o sebe mŕtva. Ale povie niekto: Ty máš vieru a ja mám skutky! – Ukáž mi svoju vieru bez skutkov! Ja ti zo svojich skutkov ukážem vieru!“ Pri cirkevnom zbore v Rankovciach vzniklo r.2004 OZ Pre lepší život, ktoré najprv pôsobilo v rámci jednej rómskej komunity, dnes svojimi aktivitami zasahuje do celej kecerovsko-olšavskej doliny a v spolupráci s ním a OZ Nádej pre Rómov cirkevný zbor ECAV Rankovce pôsobí misijne v ďalších komunitách a to najmä cez prácu s deťmi, teenagermi a ženami. V spolupráci s OZ ETP Slovensko sa tento cirkevný zbor podieľa na vzdelávaní a integrácií Rómov.

Cirkevný zbor ECAV na Slovensku Rožňava má takisto rozvinutejšiu misijnú prácu a službu v lokálnych komunitách Rómov a to cez projekt kontinuálnej náboženskej socializácie a integrácie, s impulzmi internej duchovno-sociálnej transformácie realizátora aj prijímateľa projektu. Projekt smeruje k efektívnej sebestačnosti a riadeniu ľudských zdrojov tak, aby dochádzalo k trvalo udržateľnej misijno-evanjelizačnej expanzívnosti. Aj tu prebieha pravidelná misijná práca s deťmi, mladými ľuďmi, dospelými, ktorá smeruje k integrácii Rómov v spoločenstve cirkevného zboru. Podobne je to aj v Hostišovciach a Slavošovciach.

Mgr. Monika Beňova

Ekumenické zbližovanie na Ukrajine a na Zakarpatí

Anton Konečný

Úvod do vstupov o starostlivosti o Rómov na Ukrajine

Každá z cirkví na Ukrajine ma rozvinuté pastoračné pôsobenie zamerané na Rómov. Príspevky jednotlivých cirkví poukazujú na ich veľké úsilie a zaujímavé výsledky.

Na začiatok bude užitočné bližšie spoznať ekumenickú situáciu na Ukrajine.

1. Ekumenické hnutie v širšom spoločenskom rozmere

Ekumenizmus je hnutie za zjednotenie všetkých kresťanských cirkví sveta. Jeho vznik sa datuje v r. 1910 v Edinbudrgu, v protestantskom prostredí: Cieľom je *náprava historických rozdelení v dôsledku nezhôd najmä v 11. a 16.stor.* Ekumenizmus vzniká a šíri sa spontánne, vzbudzuje ho Duch Svätý. Ten si nachádza ľudí, ktorých spája *aj vtedy, keď medzi cirkvami a cirkevnými spoločenstvami, do ktorých patria, nie je úplná vzájomná zhoda.*⁶⁷

Duchovný ekumenizmus má od počiatku i praktickú stránku: chce riešiť spoločenské problémy. Najmä tie, o ktorých sa vie a hovorí. Každý z nich – ako minca - máva dve strany: korupcia a chudoba; úplatky a nedostatok prostriedkov na školstvo, zdravotníctvo a kultúru; podplácanie a nedovolenie sa práva a pod. V podstate vždy ide o amorálnosť, ktorá škodí celku a (zdanlivo) prináša jednostranný „úžitok“. Cirkvi rozpoznávajú spoločenské choroby, a sú schopné s pomocou Božej múdrosti nachádzať lieky a riešenia, ako i potrebu vytvárať so všetkými ľuďmi dobrej vôle „poľnú nemocnicu“. Ak má byť pomoc kresťanov v ktoromkoľvek meste, štáte a kontinente účinná, nemôžu ju cirkvi konať „separovane“, ale musí byť aj ekumenická. Praktická stránka ekumenického hnutia

⁶⁷ Porov. Direktórium pre vykonávanie noriem o ekumenizme, 183; UR 21

v každej krajine súvisí s poslaním kresťanov presvedčivo hlásať a rozvíjať evanjeliové posolstvo.⁶⁸

1.1 Ekumenizmus na Zakarpatí (i na Ukrajine)

Ukrajina patrila do Sovietskeho zväzu, nezávislosť získala až r. 1991 po jeho rozpade. Za komunizmu sa v prostredí Sovietskeho zväzu považoval ekumenizmus za niečo zlé, až obludné. Povedomie pretrváva u viacerých duchovných aj pre historicky názor výlučnosti ich cirkvi. Preto sa na Ukrajine často pojem ekumenizmus nahrádza pomenovaním „zblížovanie kresťanov“ alebo „duchovná rada kresťanov“

1.2 Ekumenizmus v čase komunizmu

Ekumenizmus ako hnutie jestvovať nemohol, pretože jednak každá cirkev sa sústreďovala na prežitie a jednak komunistická moc by to udusila.

Štátny ateizmus všemožne prenasledoval cirkvi a veriacich. Na ilustráciu - i biskup často hovoril s kňazmi iba po jednom, spolu všetkým si nedovolil, alebo sa bál. Za účelom rozvratu oficiálnych náboženstiev boli podporované sekty. Cirkvi s ústredím doma boli menej prenasledované, ako napríklad Rímska (gréckokatolíci v komunistickom bloku boli reálne zlikvidovaní postavením mimo zákon). Komunisti o význame ekumény vedeli, a preto napomáhali vytvárať jej negatívnej obraz.

V komunistických koncentračných táboroch (gulagoch) a vo väzniciach bolo mnoho duchovných, označovaných za „zradcov“ a „nepriateľov štátu“. To ich prirodzene spájalo nielen ako jednotlivcov, ale dochádzalo i ku prirodzenému ekumenickému zbližovaniu všetkých konfesií.⁶⁹

Mnohí pracovali aj nasadaním života. s najvyšším rizikom. O niektorých sa to vedelo a pracovali, niektorí zo strachu ostali izolovaní (Fedor R). Oficiálne cirkevné prostredie bolo pod kontrolou štátu. Predsa jestvovali súkromné kontakty, ktoré sa v najlepšom prípade prejavili návštevou v kostole napríklad na chrámový sviatok. Krajná núdza nedostatku oficiálne pracujúcich kňazov bola

⁶⁸ Porov. *Ekumenická charta*. Štrasburg, 22.4.2001, Úvod.

⁶⁹ Vira Fedivá, moderátorka Ekumenického spoločenstva Mukačevo.

prirodzeným dôsledkom ekumenického využitia služieb aj vyslúžením sviatostí (napríklad grécko- a rímsko- katolíci a pravoslávni). Jestvovali aj štátom neuznaní, teda tajní kňazi, ktorí pracovali s maximálnym rizikom, tiež ekumenicky. Znáмым na Zakarpati je gr.-kat. kňaz o Jackanič. V ilegalite jestvoval i jav spoločnej modlitby, ba i liturgie. Napríklad na Naarodenie – aj spoločná celebrácia niekde v dome alebo v prírode.⁷⁰

Ekumenické hnutie má aj vnútorné prekážky. Je to prirodzený strach zo straty vlastnej identity, ktorý premáha vzájomná pomoc a duchovný pokrok na ceste žiť Božie slovo, najmä Kristovu modlitbu „aby všetci boli jedno“. Tento proces začal a napreduje pomaly a pozvoľna. V krajinách pod SSSR bol spomalený. Prvé ekumenické kontakty si vyžiadala život, boli však skôr iba na technickej úrovni.⁷¹

Zaujímavou etapou je obdobie uvoľňovania – glasnosť a perestrojka. Začalo pozvoľna - táborami detí a neoficiálnym vyučovaním. Viac si cirkvi dovoľovali a viac sa toho trpelo. Spočiatku viacerí neverili a stále sa báli. Na UA začína normalizácia až 1992-93. R. 1992 bol otvorený pravoslávny seminár PCKP (Pravoslávna cirkev Kijevského patriarchátu) v Kijeve.⁷²

Ev. c. živého Boha. (Asi 20 komunít, v Mukačeve je aj rímska komuunita). Ku koncu komunizmu bola v Mukačeve iniciatíva stretávania sa protestantov v reformovanom kostole. – ktorí chceli, prišli. Bolo to nedlhé obdobie, potom to ustalo.⁷³

1.3 Ekumenizmus po r. 1992

Spočiatku opatrne, bol strach, či sa to nevráti. Najsmelšie boli Cirkvi svetové. Napríklad v rokoch 1990-91 ešte boli opatrenia aby študenti teológie v Debrecíne) nezutekali za hranice, tak im tam odoberali štátni dôverníci pasy, čo prestalo až 92-93. Zákon o slobode v SSSR začal sa uplatňovať až 1992.⁷⁴

Vonkajšia zábrana pominula, indiferencia a nepriateľstvo sa začali veľmi pomaly a postupne prekonávať. Spočiatku len medzi jednotlivcami a neskôršie i medzi cirkvami. Prvé aktivity začali

⁷⁰ Peter Žarkovský, rímskokatolícky kňaz, riaditeľ katolíckej Charity na Ukrajine.

⁷¹ János Heder, farár reformovanej cirkvi Užhorod.

⁷² Sergej Potyuk, farár Ukrajinskej Pravoslávnej cirkvi v Mukačeve

⁷³ Pastor Tibor Nemety, Evanjelická cirkev živého Boha, Mukačevo.

⁷⁴ János Heder, farár reformovanej cirkvi Užhorod.

konfesie boli katolíci a protestanti. Proces pokračuje podnes pravoslávnyimi osobnosťami a cirkvami.

Súčasný ekumenizmus na Ukrajine

V súčasnosti ekumenizmus na Ukrajine javí znaky rozvoja, ktorému napomáhajú vonkajšie stimuly a medzinárodné kontakty.

2. Vyznania na Ukrajine

Na Ukrajine za posledné dve desaťročia nebolo oficiálne spočítanie obyvateľstva a nie je známe ani religijné zloženie. Každé vyznanie uvádza vlastné odhady počtu svojich príslušníkov, založené na vnútorných údajoch (u nás sú to každoročné výkazy podľa matrik). K nižšie uvedeným počtom som sa dostal na základe internetových odhadov, ktoré som korigoval konzultáciami s kolegami ekumeny na Zakarpatí.

Zakarpatie sa vyznačuje až vysokou rôznosťou národností a vyznaní.

Oficiálne štatistiky nejestvujú, každá z cirkvi sa počíta sama.
Spoločne sme sa dopracovali k údajom:

Cirkev	Počet farností	Percentuálne	Церква
Pravoslávna	720	74%	<i>Православна Церква</i>
<i>Moskovský p.</i>	670	60	<i>Православна Церкв М. П.</i>
<i>Kijevský p.</i>	45	35	<i>Українська Православна Церкв</i>
<i>Autokefálna</i>	25	4,9	<i>Українська Автокефальна церква</i>
<i>Arménska</i>		0,1	<i>Вірменська Православна Церкв</i>
Grécko katolícka	480	10%	<i>Греко-Католицька Церква</i>
Rímsko katolícka	102	1%	<i>Римсько Католицька Церква</i>
Protestanti	280	9%	
<i>Reformovaná</i>	122	8%	<i>Закарпатська Реформатська Церква</i>
<i>Ukrajinská reformovaná c.</i>		1%	<i>Християнська Реформатська Церква UA</i>
<i>Luteránska</i>			<i>Українська Вільна Церква Християн Євангельської Віри</i>
<i>Baptisti</i>			<i>Церква Євангельських Християн Баптистів</i>
<i>Päťdesiatnici</i>			
<i>Adventisti</i>			<i>Церква Адвентистів Сьомого Дня</i>
<i>Charizmatici</i>			
<i>Kresťanská evanjelická cirkev živého Boha</i>	20		<i>Християнська Євангельська Церква Живого Бог</i>
Ostatní		6%	
Neveriaci		0,9	
Židia		0,2%	
<i>Mesiánski židia</i>			<i>Месіанська община</i>
Moslimi		0,4%	
Nekresťania			

Євангельська Церква «Склея» *Evanjelická Cirkev Skala*
(Українська Ц. Хр. Віри Євангельської) Церква Християн Віри Євангельської *Cirkev kresťanskej viery evanjelickej*
Месіанська община Міненко Ігор igor@rd.com.ua
Kresťanská Evanjelická Cirkev Živého Boh
Kresťanská Reformovaná Cirkev
Náboženské Bratstvo Apoštola Lukasa
Cirkev Adventistov Siedmeho Dňa

3. Významé ekumenické inštitúcie na Ukrajine

3.1 Celoštátna medzináboženská Duchovná rada

Zahrňa všetky konfesie Ukrajiny. Pracuje s celoštátnou medzináboženskou pôsobnosťou.

Vznikla skôr zo štátnej organizačnej potreby. Napriek tomu vytvára sa i vnútorný ekumenický a medzikonfesijný zmysel a priestor pre dialóg. Má 17 členov, autoritu a morálny vplyv, je medzináboženská, väčšinou kresťanská. Každé 2 roky ju vedie predstaviteľ inej cirkvi.

3.2 Inštitút ekumenických štúdií Ukrajinskej katolíckej univerzity

Založený r. 2004 s cieľom a zameraním na výzvy, ktoré predstavuje rozdelenie cirkví na Ukrajine. Usiluje sa sledovať i ekumenické súvislosti a ponúknuť duchovné alternatívy dominantnej ideológii v krajinách bývalého ZSSR.⁷⁵

Inštitút je podporovaný čestnou radou, zloženou z kresťanských cirkevných osobností svetového mena.

IES vykonáva výskumnú, vzdelávaciu a praktickú činnosť v oblasti interkonfesijných a medzináboženských vzťahov.

4. Významné ekumenické inštitúcie na Zakarpatí

4.1 Medzikonfesijná rada biskupov

Vznikla 21.6.2018 má 12 cirkví. Moderuje ju biskup Fedor Rajčinec - starší biskup ev. cirkvi živého Boha. Usiluje o spoluprácu biskupov, hlavne na Zakarpatí (mesto Poľana). Podnietil stretávanie biskupov kresťanských cirkví Zakarpatia.

Doterajšie aktivity Rady:

01.2018 Bohoslužba slova za jednotu kresťanov (katedrála sv. Martina)

2018 zhromaždenie a modlitba pri spomienke na Černobyľ (26.4.)

⁷⁵ <http://www.ecumenicalstudies.org.ua/pro-nas/istoriya-institutu>

2019 BS za jednotu kresťanov (kostol sv. C. a M.)
8.2.2019 Modlitbové raňajky na Oblastnej rade -12 cirkví
Medzikonfesijnej duchovnej rady Zakarpattia

4.2 Ekumenické rádio PULS (Пульс)

R. 2011 založenie iniciovala Zakarpatská reformovaná cirkev cez súkromné združenie, vedie ho presbyter, člen Synody Reformovanej cirkvi.

Cieľ rádia: ohlasovanie evanjelia a spoločenské informácie pre oblasť Zakarpattia, napomáhanie kresťanských hodnôt. Okolnosti pôsobenia:

Financovanie: Reformovaná cirkev, granty z MR, reklama, sponzori

vysielanie – 24 hodín denne; 65% ukrajinsky, 35% maďarsky; 35% programu má náboženský ráz

ekumenická prax: okrem Reformovanej cirkvi participujú katolícke – Grécka a Rímska

Rádio je populárne

4.3 Ekumenické spoločenstvo Mukačevo

Vzťahy cirkví začali občianskymi aktivitami, a tí patria do rôznych cirkví

2006 spomienka na hladomor (PC KP - Pravoslávna cirkev kyjevského patriarchátu)⁷⁶ 2008 začína Pro-life (Rím. kat. cirkev)

2009 prvý Pochod za život, spolu s veriacimi z Maďarska (Prítomná aj PC KP)

2010 a nasledujúce roky - deň nezávislosti (pristupuje Gr. kat. a Reformovaná, PcKP pridala predaj artiklov, čo čo vyrobili postihnuté deti (Duchonovičova ul.)

2011 Deň rodiny, Deň otca, pridala sa C. Živého Boha

2014 Udalosti Majdan a vojna – ekum. modlitby na námestí

2017 Prišli i PC MP (?)

Pravidelné stretávanie duchovných od r. 2016

⁷⁶ Pravoslávna cirkev kyjevského patriarchátu: V Mukačeve bola aktívna skupina občanov „Sojuz represovaných“, ktorá začala organizovať spomienky na hladomor. Mnohí patrili k Pravoslávnej cirkvi Kijevského patriarchátu a v jej blízkosti a za jej príspevku postavili pamätník obetiam. Na otvorenie pozval o. Sergej viaceré cirkvi, ktoré prišli a bolo ekumenické.

Ďalšie občianske zhromaždenia, podporované touto cirkvou boli tiež ekumenické a to r. 2010 Deň nezávislosti (boli aj modlitby, nie liturgia) a r. 2018 (26.4.) Spomienka na Černobyľ spojené s modlitbami.

Ekumenické vzťahy začali r. 2011. V r. 2016 v Kresťanskom kultúrnom centre sa pripravilo ekumenicky zostavené video cirkvi v Mukačeve o vzťahu ku Upálenie M.J. Husa (Bolo premietnuté na sympóziu v Košiciach). R. 2017 boli už oficiálne Zakarpatské oslavy 500 rokov reformácie.⁷⁷

4.4 Ekumenické spoločenstvo Užhorod

Spoločenstvo začalo s aktivitami už v r. 1997:
spoločné januárové modlitby za jednotu kresťanov (od r. 2018 gr.kat, rím.kat, ref. A aj Ev. c. živého Boha
spočiatku v kostoloch R. kat., Gr. kat. a Ref. V r. 2018 sa pridala ja Evanjelická cirkev živého Boha.
2016 pravidelné stretávania duchovných (gr.kat, rím.kat, ref. neskoršie ev. c. živého Boha a PC KP)
R. 2018 sa pridala pravoslávny brat o. Andrej z Perečina a postupne sa stal členom ES Užhorod.
2018 Pochod za rodinu – asi 4000 ľudí

Spolupráca Ekumenického spoločenstva Mukačevo a ES KE
začala r 2013 účasťou veľkej delegácie z Košíc na Mariápoli v Mukačeve a pokračovalo takto:

2014 začína spolupráca ES KE – ES MU
2015 začína stretnutia ES KE – Sinjak
2016 Mníchov **„Spoločne pre Európu: Stretnutie. Zmierenie. Budúcnosť“**

2017 účasť na ekumenických sympóziách TF KU KE (Svitlana Povtorevná od

2017 Rím **„Kráčajú spolu – kresťania na ceste k jednote“** 500 rokov Reformy v strednej Európe

2018 Spoločná delegácia v Praha na aktivite Spoločne pre Európu (5 členov)

2019 Spoločná delegácia v BRD – Ottmaring na aktivite Spoločne pre Európu (24 členov)

⁷⁷ Pastor tibor Nemety, Evanjelická cirkev živého Boha, Mukačevo.

Záver

Ukrajinu treba považovať za vysoko religióznu, je v nej veľká chudoba, vyst'ahovalectvo a všetkých zaťažuje vojna. V týchto okolnostiach Ukrajiny i Zakarpattia každá nádej je vítaná a vzácna. Ako vo svete, tak i na Ukrajine sa ujali rozličné formy ekumenickej spolupráce v reakcii na naliehavé potreby spoločnosti.

V starostlivosti o Rómov nie je síce evidentná spolupráca cirkví, ale jestvuje vzájomná prajnosť a sympatia pre túto prácu. Pretože ekumenizmus znamená otvorenie sa spoločnosti a iným cirkvám, „vyjsť vonku“.⁷⁸

prof. ThDr. Ing. Anton Konečný, PhD.
Člen ES Košice

⁷⁸ O. Sergej Potyuk, farár PCKP Mukačevo.

Pastorácia Rómov v Mukačevskej diecéze

Katarína Pajerská

Pastorácia Rómov v našej diecéze trvá už približne 25 rokov v rómskych osadách – táboroch vo Viškove, v Beregújfalu, v Fekete ardó, v Mukačeve, v Pavšine, v Homoku, Koncove a Gáloči. Našou veľkou oporou je otec biskup Antal Majnek, ktorý začínať rómsku misiu vo Viškove ešte ako františkán pôsobiaci vo Vinohradove. Venoval sa deťom, ktoré prichádzali z tábora do kostola, mal pre ne katechézy, organizoval letné výlety. Z týchto detí sú dnes mladé rodiny, ktoré sa snažia žiť vieru a odovzdávať ju svojim deťom. Dlhé roky tu obetavo pracovala pani Mária – Marči néni, keď bolo potrebné, pomáhala liekmi, potravinami ale predovšetkým spoločnými modlitbami. Dnes v jej práci pokračujú jej dve dcéry, ktoré varia deťom v škole a tiež vedú spoločné modlitby a chvály.

V užhrodskom rajóne v začiatkoch rómskej misie stál maďarský dominikánsky kňaz – otec Domonkoš. Spoločne s rómami postavili, alebo zrekonštruovali malé domčeky, kde zriadili miestne domy modlitby. V nich sa schádzajú na slávenie liturgie, spoločnú modlitbu, chvály a katechézu. Dnes tu pôsobí stály diakon, ktorý týždenne vedie Alfa kurzy pre dospelých na prehĺbenie základov viery a katechézy pre mladých i deti.

V obci Chornotisiv – Fekete ardó približne pred troma rokmi začali chodiť do kostola deti z rómskeho tábora. Miestny kňaz – františkán, otec Ámos, spolu s miestnymi spolupracovníkmi v tom videli podnet od Boha, aby sa im začali pravidelne venovať. Deti dnes spievajú v detskom zbore počas svätej omši, hrajú na gitaru. Postupne prichádzajú aj niektorí rodičia detí.

Našu prácu môžeme rozdeliť do troch oblastí:

sociálna pomoc – kde treba, pomáhame oblečením, liekmi alebo inou materiálnou pomocou

edukácia – nakoľko je medzi rómami ešte vo veľkej miere negramotnosť, snažíme sa hlavne deti povzbudzovať k pravidelnej školskej dochádzke, pomáhať im v domácich úlohách, v učení čítať, písať. Deti radi prichádzajú na mimoškolské hodiny do tried

v modlitebných domoch. V troch osadách už deťom pomáhajú rómske ženy, ktoré vedia čítať, písať – slabo ale predsa. To ich motivuje, aby sa aj oni stále zdokonaľovali. Okrem toho sa usilujeme viesť dospelých k mysleniu dopredu. Napr.muži – aby už v lete, alebo v jeseni pripravovali drevo, nie až v zime. So ženami spoločne zavárame kompóty, uhorky, lečo...

v oblasti náboženstva – našou veľkou túžbou je, aby katechéza a prehlbovanie viery bolo v pastorácii rómov na prvom mieste. Pretože bez Boha akákoľvek iná pomoc, žiaľ, vedie k závislosti, hnevom, atď.

Z mojej skúsenosti je veľmi potrebné a dôležité vstupovať do rodín, poznať ich každodenný život a spoločne hľadať riešenie konkrétnych problémov. Nakoľko sa dá prebúdzat' u mužov, otcov, pocit zodpovednosti za rodinu, aby mali záujem nájsť si stálu prácu. Keďže mamy sú väčšinou doma, usilujeme sa ich viesť k tomu, že ich úlohou je nielen kŕmiť deti, ale ich aj vychovávať a odovzdávať im vzťah k Bohu. Aby mohli odovzdať vieru, musia ju predovšetkým oni mať. Spoločne sa stretávame, čítame zo svätého písma, pozdielame sa a modlíme sa za konkrétne potreby. Oblúbené sú stretnutia po domoch, kde spevom chvália Boha, a osobnou modlitbou prosia za aktuálne problémy.

U mnohých kontakt s cirkvou je len pri krste a pri pohrebe. Našou veľkou pomocou v duchovnom živote sú sviatosti. Boh každého človeka pozýva k sebe a ponúka mu pomoc v zápase so zlom. Preto tým, ktorí majú záujem pomáhať vykročiť na cestu sviatostí: v sviatosti zmierenia zakusujú Božie milosrdenstvo, odpustenie a hlavne ženy, ktoré niesli ťarchu viny za potraty, prežívajú určité oslobodenie a nekonečnú Božiu lásku. Viaceré manželské páry práve v sviatosti manželstva nachádzajú silu predchádzať, resp.riešiť vzájomné konflikty. V pomazaní chorých, hoci nie vždy prichádza k telesnému uzdraveniu, ale získavajú vnútorný pokoj, silu niesť kríž ale hlavne pocit, že Boh je s nimi, že Boh ich aj v chorobe drží vo svojom milujúcom náručí.

Osobitnou kapitolou v rómskej pastorácii je starostlivosť o deti. Na pravidelných katechézach deti spoznávajú biblické príbehy, na konkrétnych príkladoch sa učia rozoznávať dobro a zlo, pretože v rodičoch nemajú vždy dobrý príklad. Hodiny náboženstva sú spestrené hrami, spevom, tancom. Cez prázdniny organizujeme detské

tábory, ide hlavne o odmenu pre deti, ktoré pravidelne chodia na katechézy a liturgiu. Ja osobne chodím zvlášť s chlapcami a zvlášť s dievčatami, pretože majú rozdielne záujmy. S dievčatami napr. spoločne varíme, pečieme na normálnom sporáku, čo je pre nich veľký zážitok. Dievčatá udržujú navzájom kontakt cez sociálne siete. Keď je možnosť, snažím sa umožniť im vzájomné návštevy medzi osadami. Chlapci majú viac energie, takže s nimi chodíme v lete na stanovačku. Tiež sú zapojení do prípravy dreva, varenia, nosenia vody. Krása prírody, pokoj lesa ako aj veľkoleposť nočnej hviezdnej oblohy automaticky dáva príležitosť na poukázanie božej múdrosti, veľkosti a starostlivosti.

V niektorých osadách sa pomaly stáva tradíciou tzv. rodinný deň. Ide o deň, kedy rodiny spoločne idú niekde do prírody, k vode. Cieľom je, aby sa spolu stretli, oddýchli si, aby sa spolu zahrli – jednak deti, ale aj dospelí – napr. futbal, volejbal. Spoločné hry veľmi napomáhajú vzťahom medzi rodičmi a dospievajúcimi deťmi. Začiatkom i koncom takéhoto dňa je vždy chválou, oslavou Boha.

Jedenkrát za rok býva diecézne stretnutie rómov. Začína sa spoločným slávením liturgie, následnou konferenciou na určitú tému, ale asi najobľúbenejšou časťou sú spoločné chvály a svedectvá, kde sa môžu navzájom podeliť a povzbudiť prežívaním svojej viery, kde a ako konkrétne cítili prítomnosť Boha. Aj deti sa zapájajú do programu svojimi vystúpeniami – piesňami, tancom, veršami.

Viacerí dospelí aj mladí sa zúčastnili na diecéznych programoch – na duchovných obnovách, rekolekciách spolu s nerómami. Vďaka Bohu, skoro vždy zažili záujem a prijatie.

Verím, že ak nás Boh pozval k službe našim rómskym bratom a sestrám, bude nás viesť svojim Svätým Duchom, aby naša služba bola predovšetkým budovaním Božieho kráľovstva.

Každému prajem, aby nám Boh dal milosť vytrvať v tejto službe aj napriek problémom a ťažkostiam. Nech nám k tomu pomáha viera, že Boh raz odmení každý skutok milosrdenstva, nie tu na zemi ale v nebi určite.

Aktivity Majáku nádeje zamerané na osobnostnú formáciu a duchovný rast sociálne vylúčených rodín

Michaela Šul'ová

Abstrakt: Článok opisuje občianske združenia Maják nádeje, ktoré sa zameriava na pomoc rodinám v hmotnej a sociálnej núdzi z Košíc. Približuje aktivity, ktoré sú špecifikované na osobnostnú formáciu a duchovný rast rodičov aj detí zo sociálne vylúčených rodín, ako rómskych, tak aj nerómskych.

Kľúčové slová: Duchovný rast. Maják nádeje. Osobnostná formácia. Sociálne vylúčené rodiny.

1 Občianske združenie Maják nádeje

Občianske združenie Maják nádeje vzniklo registrovaním na Ministerstve vnútra Slovenskej republiky v júni 2010 a pôsobí v Košiciach. Jeho hlavnou náplňou je pomoc rodinám v hmotnej a sociálnej núdzi. Maják nádeje sa zameriava na celé rodiny, ale aj na ich jednotlivých členov, pričom ide o rómske aj nerómske rodiny. Uvedomujeme si dôležitosť rodiny vo svete, a preto je našim cieľom sprevádzať rodiny v ťažkých situáciách, z ktorých sa nevedia svojou pomocou dostať. Často ide o rodiny, ktoré sú po mnohých negatívnych skúsenostiach a rokoch prežitých v biede zúfale.¹

Adresátmi pomoci sú osamelé matky s malými deťmi, viacpočetné chudobné rodiny a vdovy s nezaopatrenými deťmi. Najväčší podiel našich klientov tvoria osamelé matky s malými deťmi. Mnohé z nich boli obeťami domáceho násillia, alebo žili s manželmi závislými na alkohole a drogách, iné ostali ako slobodné matky. Mnohé rodiny zakúsili medzigeneračnú chudobu. Maják nádeje sprevádza rodiny, ktoré sa nie vlastnou vinou ocitli v stave núdze.

¹ Porov. VANCÁKOVÁ, S. *Rodiny v núdzi*. Częstochowa: Wydawnictwo Educator. 2014. VANCÁKOVÁ, S. *Aktivity Cirkvi zamerané na pomoc rodinám*. Ružomberok: Verbum. 2015.

Poslaním je podať im pomocnú ruku v čase, keď nevládzu ísť sami a nemajú dostatok zdrojov na prekonanie ťažkej životnej situácie. V týchto rodinách ostávajú niektoré základné potreby neuspokojené.²

Maják nádeje poskytuje pomoc rodinám v núdzi z Košíc a blízkeho okolia. Dôvod je jednoduchý – členovia združenia sa snažia pomáhať týmto rodinám pravidelne, organizovane a nadväzujú s rodinami vzťahy. Práve tieto nové vzťahy môžu byť pre rodiny v núdzi akýmsi motívom začať odznova, získať motiváciu opäť zabojsovať. Taktiež pomoc rodine je podmienená pravidelnou účasťou na tvorivých dielnach a formačných stretnutiach, čo by bolo pre rodiny z diaľky problémom.³

K cieľom občianskeho združenia Maják nádeje patrí:

- terénna sociálna práca a sociálne poradenstvo pre rodiny v hmotnej a sociálnej núdzi,
- finančná a materiálna pomoc pre rodiny v hmotnej a sociálnej núdzi,
- aktivity v oblasti sociálnej a výchovno-vzdelávacej pre rodiny v hmotnej a sociálnej núdzi,
- vzdelávacia, výskumná a publikačná činnosť v oblasti pomoci rodinám v hmotnej a sociálnej núdzi .

Činnosť občianskeho združenia Maják nádeje pri naplňaní jeho cieľov spočíva najmä v:

- terénna sociálna práca v rodinách v hmotnej a sociálnej núdzi,
- sociálne poradenstvo pre rodiny v hmotnej a sociálnej núdzi,
- finančná a materiálna pomoc pre rodiny v hmotnej a sociálnej núdzi,
- zakúpenie konkrétnych materiálnych potrieb pre domácnosti rodín v hmotnej a sociálnej núdzi,
- potravinová pomoc pre rodiny v hmotnej a sociálnej núdzi,
- zber a distribúcia šatstva, obuvi, drogérie a školských potrieb,
- formačno-edukačné aktivity pre rodiny, predovšetkým prednášky odborníkov z oblasti finančného hospodárenia a výchovy detí,

² Porov. VANCÁKOVÁ, S. *Občianske združenie Maják nádeje – pre rodiny v núdzi*. Košice: Equilibria. 2016.
VANCÁKOVÁ, S. *Aktivity Cirkvi zamerané na pomoc rodinám*. Ružomberok: Verbum. 2015.

³ Porov. VANCÁKOVÁ, S. *Rodiny v núdzi*. Częstochowa: Wydawnictwo Educator. 2014.

- projektová činnosť zameraná na pomoc rodinám v hmotnej a sociálnej núdzi,
- tvorivé dielne pre rodiny so zameraním na sociálnu inklúziu a formovanie pracovných návykov,
- uhradenie táborov, kultúrnych podujatí a výchovno-vzdelávacích programov pre deti zo sociálne slabých rodín,
- odborné školenia a formácia členov a dobrovoľníkov združenia,
- vzdelávanie odbornej i širokej verejnosti formou prednášok a konferencií v oblasti práce s rodinami v hmotnej a sociálnej núdzi,
- realizácia výskumov v oblasti práce s rodinami v hmotnej a sociálnej núdzi,
- publikácia kníh a článkov z oblasti práce s rodinami v hmotnej a sociálnej núdzi.⁴

2 Špecifiká rómskej spirituality

Rómovia nemajú žiadnych tradičných bohov ani duchov, ktorých by si priniesli zo svojej pravlasti – severnej Indie. Nemajú osobitné náboženstvo, skôr sa prispôbujú majoritnej spoločnosti. Ich viera sa formovala počas ich dávneho kočovného spôsobu života, kde prijímali prvky náboženstva tých krajín, cez ktoré prechádzali. V Európe dochádzalo k preberaniu prvkov kresťanskej, prevažne katolíckej viery.⁵

Napriek najčastejšie kresťanskej viere u Rómov sú návštevy kostolov v obciach veľmi zriedkavé, bez rozdielu či ide o bežný deň alebo cirkevný sviatok. Príčinou môže byť spoločenská i jazyková bariéra. Boh je pre nich najvyššia sila s podobou človeka, ku ktorému sa obracajú vo chvíľach trápenia, bolesti a žiaľu, ale i radosti. Zrejme aj preto deti nemajú strach z Boha a spájajú ho s prítomnosťou strážnych anjelov. Najčastejšie slávené sviatky u Rómov sú Vianoce – *Karačoňa*, Veľká noc – *Patrad'i*, odpust – *Rusalja* a v niektorých oblastiach Slovenska aj mariánske sviatky. Avšak do týchto cirkevných sviatkov vkladajú Rómovia svoje zvyky. V obydliach

⁴ Porov. *Stanovy Občianskeho združenia Maják nádeje*.

⁵ Porov. ČUREJA, F. – RUŽBARSKÝ, P. *Prísaha u Rómov*. Prešov: Michal Vaško, 2006. Porov. MRAŽIKOVÁ, L. *Program rozvoja vzdelávania v rómskej komunite*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2010.

Rómov je poznať vrúcny vzťah ku kresťanským symbolom. Možno vidieť oltáriky s množstvom sošiek a obrázkov svätcov, taktiež ruženec. Rovnako ako u majority, tak aj Rómovia sa snažia zachovať si tradičné obrady, aj keď v mnohých prípadoch sa ťažko hovorí o autentičnosti.⁶

Výskumy religiozity Rómov priniesli podstatné charakteristiky tejto sféry života rómskych komunit: pojem Boha (otázka Božskej Trojice je obvykle redukovaná na Boha Otca a Syna, príp. ako tretia osoba je k nim doplnená Panna Mária); nízka návštevnosť bohoslužieb (necítia sa dobre v takom významnom mieste sociálnej komunikácie majoritného obyvateľstva, prílišná záväznosť); v mnohých prípadoch autentická zbožnosť (nie však v kostoloch, ale v súkromných obydliach – množstvo obrazov, sošiek, príveskov); eschatologické predstavy (veria v mŕtvych, ktorí sa po smrti vracajú k živým pozostalým, aby im škodili); predpokladajú, že sa prakticky všetci dostanú do neba („Cigáni idú do neba“, cenia si vlastnú morálku a „dobré srdce“); predstava neba (má to byť svet podobný či identický s pozemským, preto výbava do truhly, život v nebi je pre nich viac samozrejmosťou než posmrtnou odmenou, ale existuje paralelne aj predstava pekla ako posmrtnej odplaty za mimoriadne zlé skutky); stupnica hriechov (identická s kresťanským desatorom, avšak modifikované *Nepokradneš* a *Nezosmilniš* kvôli veľkej núdzi a z prirodzenosti človeka); rómsky ateizmus sa stáva čoraz bežnejšou súčasťou roztrúsenej rómskej populácie veľkých miest.⁷

Podľa výskumu, ktorý sme realizovali v rómskej osade na východe Slovenska k najčastejším prejavom náboženskej viery participantov patrí modlitba osobná i spoločná v rodine, uctievanie obrázkov a sošiek svätcov v domácnostiach. Do kostola chodia len zriedka, čo je možno spojené s ich vnímaním svojho postavenia medzi majoritou.⁸

Aktívny náboženský život vo všetkých cirkvách a náboženských spoločnostiach vedie k pozitívnym, kvalitatívnym zmenám. Osvojením si nového zmyslu života sa postupom času formuje aj

⁶ Porov. MANN, A. – KOVÁČ, M. *Boh všetko vidí: duchovný svet Rómov na Slovensku*. Bratislava: Chrono, 2003.

⁷ Porov. HANESOVÁ, D. *Sociálna a misijná práca s rómskou komunitou. Výsledky čiastkovej úlohy v rámci Štátnej objednávky vlády SR (č. 912/2002)*. Banská Bystrica: UMB, 2006.

⁸ Porov. ŠULEOVÁ, M. *Komunitné centrum ako nástroj na podporu rómskej kultúry. Rómske komunitné centrum Zbudské Dlhé – okres Humenné*. Ružomberok: Verbum, 2014.

vzťah k vzdelaniu, k práci, zlepšujú sa vzťahy v rodinách, medzi manželmi, deťmi, vzťahy k iným ľuďom. Zlepšujú sa tiež vzťahy s majoritnou spoločnosťou, nezriedka dôjde k zanechaniu alkoholizmu, fajčenia. Rozširuje sa celkový obzor Rómov.⁹

3 Aktivity zamerané na formáciu a pastoráciu

Ku klientom Majáku nádeje patria rodiny v hmotnej a sociálnej núdzi, a to ako rómske tak aj nerómske rodiny. Rodinám ponúkame širokú škálu aktivít a foriem pomoci, ktoré vychádzajú z holistického prístupu, a teda na človeka pozeráme ako na biologicko-psychologicko-sociálno-spirituálnu bytosť. Zároveň vychádzame aj s don Boscovej zásady „statočný občan – dobrý kresťan“, ktorá poukazuje na dôležitosť osobnostnej formácie pre duchovný rast.

K našim aktivitám, ktoré sú zamerané na osobnostnú formáciu a duchovný rast sociálne vylúčených rodín patria najmä:

- **formačné stretnutia rodín**

Pre rodiny organizujeme raz v mesiaci (v sobotu poobede) formačné stretnutie. Ide o približne 2-hodinové stretnutie, kde pre rodičov máme pripravenú praktickú prednášku (napr. o odpustení, vďačnosti, hneve, prejavoch lásky...), po prednáške je práca v skupinkách, kde sa rodičia zdieľajú na pripravené otázky. Pre deti je vytvorený samostatný program.¹⁰

- **psychologické workshopy**

Jednou z aktivít zameranou na osobnostnú formáciu rodičov sú psychologické workshopy, ktoré vedie naša dobrovoľníčka – psychologička. V rámci psychologických workshopov sa preberajú témy ako sebazpoznanie, komunikácia, riešenie konfliktov a pod. Súčasťou sú aj rôzne testy a praktické nácviky.

⁹ Porov. HANESOVÁ, D. *Sociálna a misijná práca s rómskou komunitou. Výsledky čiastkovej úlohy v rámci Štátnej objednávky vlády SR (č. 912/2002)*. Banská Bystrica: UMB, 2006.

¹⁰ Porov. ŠŤEOVÁ, M. Chudoba rodín a možnosti sociálnej pomoci rodinám v hmotnej núdzi a sociálnej núdzi prostredníctvom OZ Maják nádeje. In *Aktuální trendy sociální práce v kontextu měnících se požadavků trhu práce: sborník z mezinárodní vědecké konference*. Příbram: Ústav sv. Jana Nepomuka Neumanna, 2017.

- **prednášky pre deti**

Pre deti máme pravidelne raz mesačne zaujímavé a praktické edukačné aktivity. Dobrovoľníci – medici a študenti psychológie si pre deti pripravujú témy ako prvá pomoc, hygiena, zdravý životný štýl, zdravá výživa, recyklovanie, šikana a pod. Deti si tak interaktívnou formou môžu osvojiť nové návyky.

- **tvorivé dielne**

Pravidelnou aktivitou sú tvorivé dielne, ktoré sú zamerané na rozvoj pracovných návykov a zručností, nakoľko väčšina matiek je dlhodobo nezamestnaná, prípadne ešte ani nikdy neboli zamestnaní. Máme vytvorené viaceré skupinky, pričom každá skupinka má tvorivé dielne raz týždenne (prispôsobené doobeda alebo poobede – podľa rodinnej situácie). Každá matka je zapojená do jednej zo skupiniek, a teda chodí na tvorivé dielne raz týždenne. Máme viacero druhov tvorivých dielní, niektoré sú zamerané na šitie, ďalšie na výrobu korálkovej bižutérie (náhrdelníky, náramky, ružence,..), iné na výrobu darčkových mydielok a sviečok.

- **mentoring**

V rámci našej činnosti ponúkame aj mentoring. Naši dobrovoľníci sa venujú individuálne deťom, chodia s nimi na plaváreň, na hipoterapiu, do kostola, či do prírody. Pre deti a mladých je veľkým prínosom mať staršieho kamaráta, ktorý je im vzorom a na ktorého sa môžu obrátiť, keď je im ťažko.

- **doučovanie**

Deťom ponúkame aj doučovanie. Máme dobrovoľníkov – študentov gymnázií, ktorí sa pravidelne raz týždenne individuálne venujú deťom. Doučujú ich prevažne anglický jazyk, nakoľko ich rodičia majú zväčša ukončenú len základnú školu a anglický jazyk nevedia vôbec. Chceme tak v deťoch vytvoriť pozitívny vzťah ku vzdelaniu a pomôcť im zlepšiť si ich prospech, aby tak mali lepšou perspektívu do budúcnosti.

- **tábory**

Snažíme sa efektívne vyplňať deťom a mladým čas, aby sa tak vyhli sociálno-patologickým javom. Deťom a mladým každé leto

preplácame letné tábory, prevažne organizované saleziánmi, Koinoniou Jána Krstiteľa a košickými farnosťami. Taktiež počas roka im preplácame víkendové formačné stretnutia, ktoré ponúka napr. Koinonia Jána Krstiteľa. Deti zo sociálne slabých rodín by si nikdy nemohli dovoliť ísť na letný tábor, a tak prostredníctvom Majáku nádeje môžu zažiť krásne chvíle so svojimi rovesníkmi, zabudnúť chvíľu na každodenný zápas ich rodičov o finančné prežitie, zakúsiť hravé bezstarostné detstvo a osobnostne i duchovne rásť.

- **biblické stretká**

Pre rodičov máme pravidelné biblické stretká, ktoré vedie vikár. Na nich môžu poznať Sväté Písmo a prehľbiť svoj vzťah k Bohu. Mnohí tak objavujú hodnoty, ktoré sa stanú smerodajné pre ich život.

- **duchovné poradenstvo**

„Nielen z chleba žije človek“ (Mt 4,4), a preto sa snažíme rodiny viesť aj duchovne. Rodinám sme k dispozícii na duchovný rozhovor. Podľa záujmu rodinám pomáhame zabezpečovať prípravu na sviatosti (krst, birmovanie, sviatosť zmierenia, manželstvo), tiež rodinám ponúkame a preplácame duchovné cvičenia. Viera je samozrejme slobodnou voľbou človeka, a preto aj duchovné aktivity si volia rodiny podľa vlastného záujmu.

- **duchovné čítanie**

V našej novej miestnosti Relax sme zriadili aj čítareň pre rodiny. Rodičia môžu prísť aj s deťmi na kávu či čaj a prečítať si knihy, ktoré tam máme bezplatne k dispozícii. Knihy si môžu požičať aj domov. Máme k dispozícii aj rôzne DVD – životopisy svätých, skutočné príbehy, filmy s hlbokou morálnou myšlienkou a pod.

- **filmové večery**

Nie každá rodina má k dispozícii techniku, pomocou ktorej by si mohli pozrieť DVD. Máme aj spoločné filmové večery, kde si spolu s rodinami pozrieme nejaký hodnotný film a potom o ňom diskutujeme a zdieľame svoje postrehy.

Zoznam použitej literatúry

ČUREJA, František. – RUŽBARSKÝ, Peter. *Prísaha u Rómov*. Prešov: Michal Vaško, 2006. 83 s. ISBN 80-7165-581-3.

HANESOVÁ, Dana. *Sociálna a misijná práca s rómskou komunitou. Výsledky čiastkovej úlohy v rámci Štátnej objednávky vlády SR (č. 912/2002)*. Banská Bystrica: UMB, 2006. 81 s. ISBN 80-8083-268-4.

MANN, Arne. – KOVÁČ, Milan. *Boh všetko vidí: duchovný svet Rómov na Slovensku*. Bratislava: Chrono, 2003. 346 s. ISBN 80-8902-706-7.

MRAŽIKOVÁ, Lucia. *Program rozvoja vzdelávania v rómskej komunite*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2010. 51 s.

Stanovy občianskeho združenia Maják nádeje. 2010.

Sväté písmo. 2009. Trnava: SSV. 1612 s. ISBN 978-80-7162-777-7.

ŠUĽOVÁ, Michaela. Chudoba rodín a možnosti sociálnej pomoci rodinám v hmotnej núdzi a sociálnej núdzi prostredníctvom OZ Maják nádeje. In *Aktuální trendy sociální práce v kontextu měnících se požadavků trhu práce: sborník z mezinárodní vědecké konference*. Příbram: Ústav sv. Jana Nepomuka Neumanna, 2017. ISBN 978-80-88206-05-7, s. 113-124.

ŠUĽOVÁ, Michaela. *Komunitné centrum ako nástroj na podporu rómskej kultúry. Rómske komunitné centrum Zbudské Dlhé – okres Humenné*. Ružomberok: Verbum, 2014. 74 s. ISBN 978-80-561-0196-4.

VANCÁKOVÁ, Soňa. *Aktivity Cirkvi zamerané na pomoc rodinám*. Ružomberok: Verbum. 2015. 112 s. ISBN 978-80-561-0277-0.

VANCÁKOVÁ, Soňa. *Občianske združenie Maják nádeje – pre rodiny v núdzi*. Košice: Equilibria. 2016. 40 s. ISBN 978-80-8143-188-3.

VANCÁKOVÁ, Soňa. *Rodiny v núdzi*. Częstochowa: Wydawnictwo Educator. 2014. 124 s. ISBN 978-83-7542-108-8.

Autor

PhDr. Michaela Šul'ová, PhD.

Teologická fakulta Katolíckej univerzity v Ružomberku,

Hlavná 89, Košice

Maják nádeje, Kováčska 48, Košice

mmichaela.sulova@gmail.com

Deti cigánov nádej či utópia

Ján Pčolínský

Abstrakt: Cieľom tohto príspevku je priblížiť problematiku rómskych detí, ktoré sa na rozdiel od dospelých dajú ľahšie formovať. Aké hodnoty im je nutné ponúkať? Čím začať a má to celé význam? Nie sú Rómovia už rezistentní na pomoc z vonku a zvykli si už na život, ktorý žijú. V osadách bez vody, kúrenia kde žijú zo dňa na deň? Trpia tým ich deti, alebo si na tento život zvykli?

Na tieto otázky sa pokúsime nájsť odpoveď. V prvej kapitole sa budeme zamýšľať nad históriou Rómov. Mnoho ich aktuálnych problémov má priamy súvis s ich históriou. Ďalšie kapitoly sa zamerajú na Rómsku rodinu – prácu, postavenie muža a ženy. Posledná časť bude venovaná problémom detí, kde budeme hľadať možné riešenia.

Kľúčové slová: Rómovia, deti, rodina,

Chápanie rodiny po cigánsky

Na to, aby sme vedeli čo najlepšie pomôcť Rómskym deťom, musíme mať akú takú predstavu, ako funguje ich rodina. Dieťa sa do rodiny rodí, v nej vyrastá, preberá od nej vzorce správania. Rodina je primárnou sociálnou skupinou.¹ Dá sa povedať, že rodina vo vysokej miere dieťa formuje od jeho útleho detstva, či už v pozitívnom, alebo negatívnom slova zmysle. V tejto kapitole sa dozvieme, na čom stojí rodina cigánov, odkiaľ vlastne prišli, aké remeslá vykonávali a aké postavenie mal v rodine muž, žena a deti. Taktiež sa v tejto kapitole zameriame na problematiku sociálneho znevýhodnenia, ktoré postihujú Rómske komunity, z čoho pramení toho vylúčenie a aké sú jeho základne znaky.

¹ Porov. ŠULEOVÁ, M. *Program ProFamily. Sanačný program pre rodiny*. Ružomberok : Verbum, 2014, s. 11.

Pôvod Rómov treba hľadať v ďalekej Indii, išlo o príslušníkov tých najnižších kást. Presné dôvody odchodu cigánov z Indie sa nedajú jednoznačne určiť. Domnievame sa, že išlo o zložité spory vo vnútri Indickej spoločnosti s následných rozpadom rodového zriadenia. K tomu sa pridružili aj vojny, hlad, či vyhliadky na nový a krajší život v inom doposiaľ neprebádanom svete. Cigáni začali migrovať z územia dnešného Pandžábu a to v niekoľkých migračných vlnách. Na území dnešnej Európy boli zo začiatku chránení sprievodnými listinami, ktoré im vydal pápež, či európsky veľmoži. Domáce obyvateľstvo ich tiež prijímalo s úctou a patričným pohostením. Nakoľko sa cigáni vydávali za kajúcich pútnikov, či ľudí prenasledovaných pre vieru, ktorí sú na úteku. Samotných cigánov však prezradil ich spôsob obživy. Ten sa zakladal na kradnutí. Nakoľko žili kočovným spôsobom života, nemali pole, kde by si mohli vypestovať riadnu obživu, či chovať nejaké hospodárske zvieratá. Preto počas svojich pútí po dedinách využívali pohostinnosť ľudí, ale aj potajomky kradli, aby si tak zabezpečili viac jedla. Tieto krádeže však boli nezlučiteľné s ich argumentami kočovania – že si vykonávajú formu kajúcej púte za svoje previnenia (niektorí uvádzali dokonca argument, že svätej rodine, ktorá utiekla do Egypta, neposkytli prístrešie preto musia putovať). Cigáni začali byť prenasledovaní, ich izolácia sa prehĺbila a boli vytlačení na okraj spoločnosti².

Priamo porovnávať rodinu Rómov a rodiny majoritného obyvateľstva je náročné a podľa nás aj nemožné. Samotní Rómovia nepochádzajú z Európskeho kontinentu, na ktorom bolo iné chápanie rodiny a spoločnosti. V Indii bola spoločnosť rozdelená do kást, ktoré boli uzavreté. Ten, kto sa narodil do chudobnej kasty bol odsúdený do konca života žiť v chudobe. Historicky bolo spoločné pre Rómske aj majoritné rodiny to, že sa bývalo mnohogenračne. Dnes majoritné obyvateľstvo už od tohto typu bývania upustilo. Rómovia, ktorí bývajú v blokoch vo veľkých mestách už tiež upustili od tohto zvyku. U Rómov, ktorí bývajú v osadách to ešte je prítomné. Jednotkou cigánskej spoločnosti bola rodina, niekoľko rodín tvorilo kočovnú skupinu. Po usadení cigánsku osadu. Na čele stál vajda cigánsky zvaný mujalo. On rozhodoval o vnútorných záležitostiach skupiny

² Porov. BENEŠ, J. *Cikáni v Československu*. Brno : Univerzita J.E. Purkyně. 1975, s 3 - 5

a navonok ju zastupoval v úradnom styku a domácim obyvateľstvom. Okrem vajdu bola v skupine aj phuridaj – cigánska matka. Bola to skúsená staršia žena, ktorá vedela liečiť, vyznala sa v mágii a dozerala na dodržiavanie rodových zvyklostí. Niekedy sa cigáni zoskupili do väčších celkov a zvolili si svojho kráľa.

Staré rómske príslovie hovorí, že „Zle je tomu, kto je chudobný, ešte horšie tomu, kto je sám“. Pre Rómov sú deti šťastím.³

Základné znaky výchovy v Rómske rodine:

- výchova je kolektívna,
- základ výchovy je dôraz na voľnosť dieťaťa,
- v škole sa od dieťaťa neočakávajú enormné výsledky,
- rodina dieťa chráni, ale zároveň ho obmedzuje,
- rodina odovzdáva dieťaťu také hodnoty a vzorce správania, ktoré sú v rozpore s postojom majoritného obyvateľstva,
- prevaha rodinných stereotypov pri výchove chlapca a dievčaťa.⁴

1.1 Tradičné remeslá a obživa cigánov

Pokiaľ chceme pomôcť deťom začleniť sa do majoritnej spoločnosti, je vhodné vedieť aké zamestnania v minulosti vykonávali ich predkovia. Takto lepšie pochopíme, prečo v dnešnej dobe veľa Rómov nepracuje. O remeslá, ktoré oni vykonávali už nie je záujem. Akým remeslám sa má vyučiť dnešná mládež?

Remeslo sa dedilo z otca na syna. Ak bolo synov viac, všetci sa vyučili remeslo otca. Tak ako v Indii aj počas kočovania fungoval akýsi princíp kást. Ten kto sa narodil v nejakej kaste bol odsúdený v nej prežiť celý život (synovia korytára sa vyučili za korytárov a vedeli robiť len toto remeslo). Dokonca aj pri výbere nevesty sa prihliadalo na kastu. Cigán hudobník si nemohol, zobrať za manželku cigánku z kasty, ktorá vyrábala iba tehly.

³ Porov. ŠŤEOVÁ, M. *Komunitné centrum ako nástroj na podporu rómskej kultúry. Rómske komunitné centrum Zbudské Dlhé - okres Humenné*. Ružomberok : Verbum, 2014, s. 29-30.

⁴ Porov. LUKÁČ, M. *Rómovia a vzdelanie*. Prešov : Vydavateľstvo Prešovskej univerzity, 2015. s. 73

Luník IX, Mladí na brigáde, foto J. Pčolinský

V minulosti cigáni vynikali v obrábaní železa – kovanie za studena. Okrem podkov, zvončekov vyrábali aj motyky rýle, klnce, všetko, čo majoritné obyvateľstvo aktuálne potrebovalo. Tiež boli zruční v obrábaní dreva, pálení tehál. Ich činnosť nebola intelektuálna, ale zameriavala sa na praktické využitie dostupných prostriedkov, ktoré im príroda poskytovala. Od surovín na výrobu železa, stromy na korytá, či hlinu na pálenie tehál.

Väčšinu remesiel vykonávali muži : koniar, košíkár, korytár, kováč, kotlíkár, výrobca valkov a tehál, hudobník.

Ženy sa živili ako tanečnice, veštkyne, čarodejnice, vykladačky kariet, pletli povrazy, vyrábali laná, šetky, kradli a starali sa o chod domácnosti.

Strava cigánov, tak ako u väčšiny primitívnych nomádnych kmeňov závisela od prostredia v ktorom sa pohybovali, ročného obdobia, ich zamestnania a následného príjmu. Sami neboli producenti živočíšnej ani rastlinnej potravy, stali sa pasívnymi konzumentmi odkázaní na produkciu majoritného obyvateľstva. Potraviny neskladovali, žili prakticky zo dňa na deň. Najobľúbenejšie jedlo bolo mäso, všetkých domácich zvierat, vrátane zdochlín. Vybavenie kuchyne kočovných cigánov bolo chabé. Pozostávalo z hrnca, noža, drevenej lyžice. Varilo sa vonku na otvorenom ohni. Po zákaze kočovania, kedy boli cigáni nútení usadiť sa, tak si zachovali varenie vonku.

1.2 Sociálne znevýhodnené prostredie

Keď som pred niekoľkými rokmi pozeral v televízii dokument o Matke Tereze, bol som prekvapený tým kontrastom chudoby a bohatstva. Ľudia žijúci v úplnej chudobe sa denne vydávali do bohatých štvrtí, aby si zohnali niečo na obživu. Dnes je toto realita aj u nás. Bežne vídavam v Košiciach na Hlavnej ulici deti cigánov, ako žobru, alebo len tak sa bezcieľne túlajú. Ich počet a ich drzosť sa každým rokom zvyšuje.

Sociálne prostredie sa považuje za významný faktor, ktorý ovplyvňuje výchovu a vzdelávanie Rómskych detí. Sociálne znevýhodnené prostredie neposkytuje dostatok podnetov na uspokojenie potrieb nevyhnutných pre optimálny vývin dieťaťa. Toto je spôsobené nedostatkom času na výchovu, alebo nezaujmom o výchovu dieťaťa.

Základné znaky sociálne znevýhodneného prostredia :

- rodina v ktorej dieťa žije neplní základné funkcie (ekonomická, výchovná, socializačná),
- chudoba a stav hmotnej núdze,
- nedostatočné vzdelanie rodičov,
- nevyhovujúce bytové a hygienické podmienky,
- vyučovací jazyk školy je iný ako jazyk, v ktorom hovorí doma,
- segregácie rómskej komunity, v ktorej dieťa žije,
- zvýšená kriminalita v prostredí, kde dieťa vyrastá.⁵

Hlavným poslaním školy je umožniť, aby dieťa nadobudlo vedomosti a zručnosti, ktoré bude vedieť následne aplikovať v praktickom každodennom živote. Tento cieľ sa v prípade detí cigánov napĺňa ťažko.

Ich potreby každodenného života v osade sú odlišné od toho čo učia v škole. V škole sa neučí, že v zime je treba ísť do lesa na drevo, že keď rodičia všetko prepijú tak deti nebudú mať čo jesť, že sa ťažko učí pri sviečke, lebo v dome nie je elektrina, že po vodu treba chodiť k studničke a že wifi doma nie je.

⁵ Porov. KLEIN, V. *Multikultúrna výchova a rómovia*. Nitra : Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, 2008. s. 74.

Zaostávanie, ktoré vznikne pri dlhodobej absencii rozvíjajúcich podnetov (kreslenie, učenie farieb, spievanie pesničiek, návyk na základné hygienické návyky a pod) najmä v rannom detstve sa nedá vykompenzovať neskoršími podnetmi úplne. To sa prejaví v ťažkom zvládaní školského režimu.

Handicapy s ktorými dieťa z osady nastupuje do školy:

- neznalosť vyučovacieho jazyka – dieťa nemusí byť ani tak hlúpe ako si to okolie môže myslieť, ale keď nerozumie čo sa ho učiteľka v slovenskom jazyku pýta, tak nevie splniť jej požiadavku. Inak by sa dieťa správalo, keby rovnakú úlohu zadala učiteľka v rómskom dialekte. Toto simultánne prekladanie môžu zabezpečovať Rómsky asistenti v školách. Stojí na zváženie upraviť učebné osnovy tak, aby brali na zreteľ neznalosť spisovného jazyka.
- absencia grafo-motorických zručností – deti z majoritného obyvateľstva vedia pri vstupe do školy napísať svoje meno. Deti cigánov často nevedia ako majú správne držať ceruzku, či pero. Určitá jemnosť v rúčke dieťaťa tak potrebná pri písaní tu chýba.
- deficit hygienických, spoločenských a kultúrnych návykov – ako používať správne wc, pred jedlom si umyť ruky, používanie príbora,
- nezáujem rodičov o prospech dieťaťa v škole – rodičom stačí, že dieťa je v škole, sociálka ich neobťažuje pre záškoláctvo a oni dostanú načas rodinné prídavky,
- dieťa nebolo zaradené do predškolskej prípravy – škôlky – v škole štartujú deti cigánov a deti majoritného obyvateľstva z úplne inej méty. Práve škôlka má za cieľ tento rozdiel eliminovať. To, čo sa dieťa malo naučiť doma a nenaučilo má čas dohnať v prostredí škôlky. V škole pri preberaní učiva sa ide dopredu a nároky na dieťa sa iba zvyšujú.

Špecifikom socializačného procesu Rómov je dvojitvárnosť. V prvom rade socializácia prebieha v rámci vlastnej komunity, kde vládnu iné zákony ako v majoritnej spoločnosti. Potom začleňovanie

do kultúry majoritnej spoločnosti. Práve tu vzniká akési napätie. Kde sa stretávajú rozdielne hodnoty Rómov a majoritnej spoločnosti⁶.

2. Problémové oblasti detí a mládeže

Každá doba je v niečom špecifická a prináša preto odlišné problémy, ale aj výhody, ktoré v minulosti neboli možné. Napríklad dnes vieme cez internet komunikovať aj s ľuďmi, ktorí sú na opačnej strane zemegule, no mnoho najmä mladých ľudí je na internete tiež závislá. Aké problémy prináša dnešná doba Rómskej mládeže? Na úvod musíme povedať, že jej problémy sú značne odlišné od problémov ich majoritných vrstovníkov. V tejto kapitole budeme rozoberať vybrané problémy Rómskych detí a mládeže – problémy v škole, závislosti, zanedbávanie detí a delikvenciu.

2.1 Zlý školský prospech a záškoláctvo

Pokiaľ má dieťa zlý školský prospech, je len otázka času, kedy sa dieťa stratí motiváciu a uchýli k záškoláctvu. Preto je vhodné čo najlepšie pomenovať možné príčiny zlého prospechu a vopred – pred ich plným prepuknutím robiť aktívne prevenciu. Príčiny nedostatočného prospechu v škole :

- asymetrický vzťah rodiny a školy – sú tu prítomné rozdiely v nárokoch, ktoré vyžaduje škola a v nárokoch, ktoré kladie rodina na svoje dieťa. Školský prospech sa vníma ako najdôležitejší znak úspešnosti vo vzdelávaní. Znamky však nezohrávajú v ponímaní Rómskych detí taký význam ako u majoritného obyvateľstva.
- škola ako nepriateľ? – Mária Terézia v jednej zo svojich reforiem, nariadila násilne brať cigánom deti a dávať ich do majoritných rodín. Tam sa im dali iné mená a boli nútené rozprávať iným (spisovným) jazykom. Niečo také sa deje v očiach Rómov aj dnes. Školu chápajú ako nepriateľa, kde musia svoje dieťa dať, inak budú čeliť regresným opatreniam štátu.

⁶ Porov. LUKÁČ, M. *Rómovia a vzdelanie*. Prešov : Vydavateľstvo Prešovskej univerzity, 2015. s. 59.

Nepredstavuje pre nich vstupnú bránu do nového života dieťaťa. Kde by malo dieťa zažiť úspech a prijatie.

- nízke vzdelanie rodičov
- silné rodové stereotypy
- selektívny prístup učiteľa pri vzdelávaní

Záškolačstvo predstavuje jeden z mnohých problémov, s ktorými zápasí sídlisko Lunik IX. Korene samotného záškolačstva nespočívajú v samotnej neochote detí učiť sa, ktorá je tam prítomná a nie je možné ju prehliadnuť. Hlavná príčina spočíva v rodinnom prostredí. Dobre rozvinuté rodinné prostredie by malo pozitívne stimulovať snahu dieťaťa učiť sa. S tým bezprostredne súvisí aj podpora rodičov a ich aktívna pomoc dieťaťu pri príprave na vyučovanie.

Mnoho rodín na tomto sídlisku však je afunkčných a neplnia si svoje výchovné, výživné povinnosti voči deťom. Dieťa tak nie je motivované k učeniu a seba rozvíjaniu, čo sa prejavuje záškolačstvom.

2.2 Zanedbávanie starostlivosti o deti

Cigáni vychovávajú svoje deti ináč, než majoritné obyvateľstvo. Ich výchova je založená na veľkej voľnosti, pričom staršie deti majú za úlohu dávať pozor na mladšie. Zanedbávanie predstavuje akési opomenutie vo výchove dieťaťa. Dieťa vplyvom toho nezomrie, ale jeho telesný a duševný vývoj stagnuje, alebo ide do regresu. Výchova, ktorá je bežná v Rómskej populácii sa často môže (sú, však aj výnimky, ktorých som bol svedkom) označiť ako zanedbávanie. Táto výchova nie je v rámci bežných štandardov spoločnosti. Neskôr nasleduje odobratie detí a ich umiestnenie do ústavnej starostlivosti, čo patrí k častým intervenciám sociálnych pracovníkov. Hlavnou príčinou je zle fungujúca rodina, kde si obidvaja rodičia neplnia svoje rodičovské povinnosti.

Zlý stav rodín spôsobujú nasledovné faktory :

- nezamestnanosť,
- alkoholizmus,
- úžerníctvo,
- zlé hospodárenie s rodinným rozpočtom,
- nedostatočná intelektuálna a emocionálna vyzretosť rodičov,

- nedostatočné rodinné zázemie,
- nízke prípadne žiadne vzdelanie,
- zlá zdravotná starostlivosť,
- neadekvátne podmienky bývania,
- asociálne správanie,
- týranie,
- veľká zadlženosť,
- absencia stabilného príjmu v rodine,
- odkázanosť rodiny na pomoc štátu – štátne dávky pomoci.

Dospelí v mnohých prípadoch rezignujú na svoju situáciu a prestanú jej negatívne dopady riešiť. Zvyknú si na absenciu práce, zlé hygienické podmienky či nevyhovujúce bývanie. Deti so svojimi starosťami tak zapadnú do rodičovskej palety neriešiteľných problémov. Ich stav rodičia prijímajú ako údel doby, pochybenia starostlivosti štátu.

2.3 Delikvencia a závislosti

Závislí ľudia majú zvýšené riziko, že sa u nich prejaví delikventné správanie, oproti skupine, ktoré nie je závislá. V dnešnej dobe je mnoho závislostí, no u Rómov sú najčastejšie tieto:

- alkoholizmus – alkohol je voľne dostupný a cenovo prístupný,
- fajčenie,
- požívanie drog - Rómovia nemajú peniaze na tvrdé drogy, požívajú skôr lacnejšie náhrady, ako fetovanie toluénu,
- gamblerstvo.

Špecifikom Rómskej kriminality je zapojenie detí do kriminálnych aktivít a to najmä gangov. Tie vo veľkomestách okrádajú cestujúcich vo verejnej doprave, alebo páchajú trestnú činnosť po sídliskách. Boli zaznamenané prípady, kedy boli spolupáchateľmi lúpeží deti predškolského veku. Tie sa pre svoj malý vzrast dostali ľahko cez mreže, či malé okná⁷. Ďalšou osobitosťou je detské žobranie, ktoré ako sa zdá je tie organizované. Deti žobru hlavne v turisticky atraktívnych lokalitách, kde až dotieravo obťažujú ľudí. Boli zaznamenané prípady žobrania detí v Španielsku, takto

⁷ Porov. MATOUŠEK, O. *Mládež a delikvence*. Praha: Portál, 2011, s. 138.

získané peniaze končili v Bulharsku kde si Rómovia postavili honosné domy.

V rámci výskumu delikvencie sa porovnávali tri dvestočlenné skupiny

- mladiství Rómovia, ktorí sa už dopustili nejakého deliktu,
- mladiství nerómovia, ktorí sa dopustili nejakého deliktu,
- kontrolná skupina mladistvých Rómov, ktorí sa nedopustili deliktu.

Skupina delikventne konajúcej Rómskej mládeže bola od ostatných skupín odlišná:

- veľká rodina s mnoho súrodencami, s nízkym príjmom,
- preplnený byt, so zlou hygienou, konflikty so susedmi,
- negramotní rodičia,
- zanedbaná starostlivosť o deti,
- výskyt trestnej činnosti u dospelých členov rodiny,
- záporný vzťah ku škole,
- vyšší ukazovateľ agresivity a asociálneho správania,
- zo zrealizovaného trestného činu vysoké vzrušenie a vysoká potreba ocenenia skupiny.⁸

3. Návrhy a zlepšenia práce s Rómami

Pokiaľ chceš niekomu pomôcť tak mu nekupuj rybu, ale kúp mu udicu a nauč ho, ako sa chytajú ryby. Je to však časovo náročné, ty mu musíš venovať svoj čas a pomaly ho učiť rybárčeniu. Spolu si prejdete úspechmi, ale aj nezdarom, keď dotyčný stratí všetku motiváciu a bude chcieť s rybárčením prestať. Keď však vytrváš, on sa naučí chytať ryby a stane sa samostatným. Časom sa stane z neho učiteľ – a iných bude učiť ako chytať ryby. Pokiaľ chcete pomôcť deťom cigánov, musíme byť pri nich, nedať im iba rybu, aby neboli hladní. Táto kapitola bude hľadať riešenia ťaživej situácie detí, žijúcich v Rómskych osadách. Každá komunita je iná a v niečom špecifická, preto je náročné nájsť jedno univerzálne riešenie a hromadne ho aplikovať vo všetkých osadách. Je však možné vypracovať určité

⁸ MATOUŠEK, O. *Mládež a delikvence*. Praha: Portál, 2011, s. 139.

rámce, podľa, ktorých sa pomoc môže naštartovať a prihliadať pritom na dané odlišnosti tej ktorej komunity.

Luník IX, Krížová cesta, foto J. Pčolinský

3.1 Celodenný výchovný systém

Jeho korene siahajú do 70 rokov minulého storočia. Základom tohto systému je komplexné výchovné pôsobenie na dieťa aj po skončení vyučovania. Takto sa docieli lepšia príprava dieťaťa do školy a eliminujú sa nežiadúce vplyvy domáceho prostredia a neefektívne využívanie voľného času. Tento systém je však finančne náročný, dochádza k obmedzovaniu rodinnej výchovy a preťaženiu dieťaťa, ktoré prestáva byť pánom svojho voľného času⁹.

Ďalšou podobnou alternatívou je internátny spôsob výchovy. Ten je podobný tomu predošlému, až na fakt, že dieťa po skončení výučby a mimoškolských aktivít sa nevracia do rodinného prostredia, ale putuje do internátu. Pokiaľ dieťa býva v osade, kde nie je vodovod, v zime kúria drevom a tlačia sa v jednej miestnosti, je táto možnosť prijateľná alternatíva. Môže nastať druhý extrém, ktorého som bol sám svedkom na Luníku IX, že dieťa z internátu nechce ísť domov. Pobyt doma sa mu zhnusí, lebo je tam špina, hluk a nemá svoj vlastný priestor. Po skončení internátnej výchovy však dieťa domov ísť nechce a na internáte už bývať nemôže. Kam pôjde? Celodenný ani internátny spôsob riešenia Rómskej problematiky však nerieši stav

⁹ Porov. LUKÁČ, M. *Rómovia a vzdelanie*. Prešov : Vydavateľstvo Prešovskej univerzity, 2015.s. 40.

v rodine. Tento systém by bol vhodný ak bude aplikovaný paralelne s prácou, s rodinou resp. komunitnou prácou.

3.2 Saleziánsky preventívny systém – nádej pre deti

Poslanie saleziánov sa vyznačuje osobitným Božím darom – prednostnou láskou k mladým „ Stačí, že ste mladí, aby som Vás mal rád." Don Bosco chcel, aby sa v jeho prostredí každý cítil ako doma. Saleziánsky dom sa stáva rodinou, kde sa láska spláca láskou. Don Bosco dával prednosť mládeži chudobnej, opustenej, tak, ako to robia saleziáni v dnešnej dobe.

Preventívny výchovný systém

Dušou preventívneho systému je láska, ktorá sa nezištne dáva, lebo čerpá z lásky Boha¹⁰. Využívať prevenciu v prvom rade znamená zamedziť vzniku negatívnych skúseností, ktoré by mohli skomplikovať sily mladého človeka zamerané na dobro¹¹. Svätý donn Bosco vravel, že je potrebné podchytiť mladých, zabrániť im nide, lebo tá vedie k hriechu.¹²

Pri výchove mládeže sa vždy používajú dva systémy : preventívny a represívny.

Systém represívny

Je to systém ľahký, nevyžaduje veľa úsilia, podriadení sa oboznámia so zákonom a potom sa na nich dozerá. Pokiaľ sa zistia nejakí vinníci, sú primerane potrestaní .

Systém preventívny

Systém má niekoľko krokov:

mladým sa ako prvé vysvetlia pravidlá a predpisy, ktoré treba dodržiavať

¹⁰ BOSCO, B.G. *Vychovávať v duchu dona Bosca* . Bratislava : Don Bosco, 2007, s. 14.

¹¹ BOSCO, B.G. *Vychovávať v duchu dona Boscas*, s.26.

¹² Porov. ŠUEOVÁ, M. *Dobrovoľníctvo ako spôsob sebarealizácie mladého človeka*. Ružomberok: Verbum, 2015, s. 130.

potom sa na nich dozerá (dozor vykonávajú saleziáni, asistenti, či animátori), pričom je dôležité aby mladý človek vnímal ich bedlivé oči - „nedozerať na nich spoza kúta “.

počas dozoru sa s nimi rozprávajú a sprevádzajú ich na každom kroku, radia im a láskavo ich napomínajú.

takýmto spôsobom je im znemožnené previniť sa¹³

Výhody preventívneho systému

- preventívne upozornený chovanec sa necíti pokorený za spáchané priestupky, ani sa nenahnevá pre napomenutie či trest.
- hlavnou príčinou priestupkov je chlapčenská nestálosť, ktorá spôsobí, že chlapec v momente zabúda na disciplínu a prípadne tresty. Preto sa chlapec často previní, pričom je to nevedomky.
- mladí ľudia sa napomínajú srdečným spôsobom, vychovávateľ si tak získa srdce zverenca a má naň veľký formálny vplyv¹⁴

Luník IX, Chlapčenské stretnutie na opekačke, foto Ján Pčolinský

3.3 Mat' svoj sen

Problém detí mládeže na Luníku IX je, že svoju zlú životnú situáciu sami nevedia zvládnuť. Častá kriminalita, záškoláctvo, nedostatočné vzdelanie, nízky vek prvorodičiek- toto všetko odzrkadľuje frustráciu mládeže na Luníku IX. Potreby lásky a prijatia

¹³ BOSCO, B.G. *Vychovávať v duchu dona Bosca*, s. 73.

¹⁴ BOSCO, B.G. *Vychovávať v duchu dona Bosca*, s. 75.

sú dlhodobo neuspokojované, čo má negatívny dopad na ich každodenný život. Ja osobne vnímam na deťoch a mládeži bývajúcich na Luníku IX, že nie sú zlí, hoc často ich vonkajší zjav a správanie hovoria o presnom opaku. Korene týchto neduhov treba hľadať v tom, že deti nevedia, že môžu byť aj dobrí. Do ich mysle a srdca sa systematicky ukladajú len negatívne spomienky a zážitky, ktoré postupne pretransformujú myseľ mladého človeka.

Ako pomôcť mladým ?

Jedno príslovie hovorí „ pokiaľ chceš začať stavať loď, nekupuj dosky ani iný materiál, ale zhromažďuj ľudí a vzbud' v ich srdci túžbu po širom mori. Táto túžba sa potom stane ich hnacím motorom na stavbu lode “.

Ja si myslím, že jednou z ciest ako pomôcť mladým je dať do ich srdca túžbu, aby mladí začali opäť snívať. Toto sa dá realizovať jedine cez vzťah. Budovanie vzťahov predstavuje začiatok cesty na uzdravenie celého sídliska a mladých nevnímajúcich.

Pokiaľ ti na niekom záleží venuješ mu to najcennejšie čo máš a to je svoj čas. Mladí potrebujú, aby im niekto venoval svoj čas a vytrhol ich zo všedného stereotypu ničnerobenia. Na to, aby deti na tejto ceste uspeli a išli si za svojim snom potrebujú mať vždy niekoho nablízku, kto ich vypočuje, usmerní, pomôže riešiť pre nich neriešiteľné situácie. Takouto cestou niekoľko mladých na Luníku IX úspešne zmaturovalo, našlo si prácu a založili si rodinu.

Záver

Vietor, ako taký má v sebe nespútanú energiu, ktorú navonok, nie vždy je vidno. Veterné smršte, ktoré sa preženú lesom nechajú po sebe spúšť a materiálne škody v tisícoch eur. Vietor, ak sa dobre a vopred usmerní vie prinášať zisky, ktoré sa dajú počítať v tisícoch, napríklad veterná elektrárňa.

Aj deti cigánov sú ako ten vietor. Pokiaľ sa vhodne a včas oslovia, vedia svoju energiu s našou pomocou vhodne usmerniť, tak ako vietor vo veternej elektrárni. Pokiaľ však dieťa ostane v období dospievania samo, bez pozitívneho vzoru, automaticky si osvojí to, čo vidí vo svojom okolí. Väčšinou to býva fajčenie, záškoláctvo, predčasné materstvo, krádeže, závislosti.

Najúčinnější reforma, ako pomôcť týmto deťom je venovať im svoj čas. Nedat' sa odradiť vlastnými neúspechmi, či nezáujmom z ich strany. Čas neskôr ukáže, čím sme my tieto deti obohatili a pomohli im. Ale aj to, ako nám oni - deti cigánov pomohli, formovali nás a dali nám niečo zo svojho srdca.

Literatúra

ASTI, G. Don Bosco spovedá mladých. Bratislava : Don Bosco, 2009. 79 s. ISBN 978-80-8074-090-0

BIANCO, E. Taký bol don Bosco. Bratislava : Don Bosco. 2008. 220 s. ISBN 978 -80 – 8074-065-8

BOSCO, B.G. Vychovávať v duchu dona Bosca. Bratislava : Don Bosco, 2008. 80 s. ISBN 978-80-8074-077-1

BENEŠ, J. Cikáni v Československu. Brno : Univerzita J.E. Purkyně, 1975. 86s.

BEZOUŠKA, J. Cikánske (rómske) deti v základných devítiletých školách ve školnom roce 1974/75.

DOMENECH, A. Saleziánska pastorácia mládeže. Bratislava : Don Bosco, 1999. 142 s.

PREDMERSKÝ, V. Organizace výchovných a vzdelávacích zařízení pro mládež vyžadující zvláštny péče. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1964. 104 s.

KLEIN, V. Multikultúrna výchova a rómovia. Nitra : Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, 2008, 170s. ISBN 978-80-8094-333-2

LUKÁČ, M. Rómovia a vzdelanie. Prešov : Vydavateľstvo Prešovskej univerzity, 2015. 133 s. ISBN 978-80-555-1243-3

NAVRÁTIL, P. Romové v české společnosti. Praha : Portál, 2003, 223s. ISBN 80-7178-741-8

MOTTO, F. Výchovný systém Jána Bosca. Bratislava : Don Bosco, 2005. 162s. ISBN 80-8074-022-4

SVOBODOVÁ, M. Cikánské děti v náhradní rodinné péči. Praha : Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 1981, 167s.

ŠUŤOVÁ, M. *Dobrovoľníctvo ako spôsob seberealizácie mladého človeka*. Ružomberok: Verbum, 2015. 198 s. ISBN 978-80-561-0308-1

ŠUŤOVÁ, M. *Komunitné centrum ako nástroj na podporu rómskej kultúry. Rómske komunitné centrum Zbudské Dlhé - okres Humenné*. Ružomberok: Verbum, 2014. 74 s. ISBN 978-80-561-0196-4.

ŠUŤOVÁ, M. *Program ProFamily. Sanačný program pre rodiny*. Ružomberok: Verbum, 2014. 116 s. ISBN 978-80-561-0195-7.

RECENZIA knihy „Sociálna práca s osobami s duševnými poruchami“

Štefan Lenčíš

ŠUĽOVÁ, Michaela a kol. *Sociálna práca s osobami s duševnými poruchami*. Ružomberok: Verbum, 2019. 159 s. ISBN 978-80-561-0684-6.

Autormi vedeckej monografie *Sociálna práca s osobami s duševnými poruchami* sú Šuľová Michaela, Forgáč Marek, Hvastová Jozefína, Kucharčík Richard, Pečovská Lucia, Vachnová Alena a Lazúr Ondrej. Vedecká monografia komplexne zahŕňa problematiku opisu duševných porúch, históriu starostlivosti, sociálnych služieb, špecifických prístupov a metód, krízovej intervencie, bývania, zamestnávania a vzťahovej väzby v kontexte sociálnej práce s ľuďmi trpiacimi duševnými poruchami.

Cieľom publikácie je objasniť prejavy vybraných duševných porúch; priblížiť históriu vzniku komunitnej starostlivosti o ľudí s duševnými poruchami spojenú s deinštitucionalizáciou; popísať súčasný stav sociálnej starostlivosti o ľudí s duševnými poruchami na Slovensku; analyzovať prístupy a metódy, ktoré sú špecifické pre prácu s ľuďmi s duševnými poruchami; predstaviť prístupy a metódy pomoci v rámci častých problémových oblastí, s ktorými sa stretávajú ľudia s duševnými poruchami – a to je bývanie (Housing First) a zamestnanie (sociálne podnikanie) a objasniť prepojenosť vzťahovej väzby a duševných porúch.

Vedecká monografia je koncipovaná do deviatich kapitol, pričom jednotlivé kapitoly sú logicky prepojené, aby tvorili jednotný celok. Prvá kapitola opisuje vybrané duševné poruchy – schizofréniu, bipolárnu afektívnu poruchu, depresiu, obsedantno-kompulzívnu poruchu a hraničnú poruchu osobnosti, a to najmä z pohľadu ich prejavov. Druhá kapitola ponúka historický vhľad do prechodu od inštitucionálnej do komunitnej starostlivosti o ľudí trpiacich duševnou poruchou, a to na podklade talianskeho vzoru z Trieste. Tretia kapitola objasňuje sociálne služby zamerané na pomoc ľuďom s duševnými

poruchami na Slovensku. Štvrtá kapitola analyzuje vybrané prístupy a metódy sociálnej práce s osobami trpiacimi duševnými poruchami, konkrétne analyzuje multidisciplinárny prístup, terénnu sociálnu prácu, sociálnu rehabilitáciu, case manažment a recovery prístup v kontexte pomoci ľuďom s duševnými poruchami. Piata kapitola sa zameriava na bývanie a charakterizuje inovatívny prístup Housing First – historický kontext, princípy, výsledky a možnosti implementácie na slovenské podmienky. Šiesta kapitola je zameraná na zamestnávanie a opisuje sociálne podniky ako možnosť zamestnania pre ľudí s duševným ochorením. Siedma kapitola približuje metódu krízovej intervencie, pričom sa špecifikuje na rodičov detí trpiacich duševnou poruchou. V ôsmej kapitole je opísaná muzikoterapia ako jedna z expresívnych terapií, ktoré sa využívajú v rámci pomoci ľuďom s duševnou poruchou. Deviata kapitola ponúka pohľad na duševné zdravie z perspektívy teórie pripútania.

V publikácii vidím veľký prínos ako pre oblasť školstva – vzdelávanie študentov sociálnej práce pre prácu s ľuďmi s duševnými poruchami, tak aj pre oblasť praxe – u sociálnych pracovníkov osvojenie si nových metód pre pomoc ľuďom trpiacich duševnými poruchami, a taktiež aj pre oblasť vedy a výskumu – špecifikácia výskumov zameraných na zlepšenie kvality života ľudí trpiacich duševnými poruchami.

Autor recenzie:

prof. ThDr. Štefan Lenčíš, PhD.

Katolícka univerzita v Ružomberku

Teologická fakulta

Hlavná 89, Košice

stefan.lencis@ku.sk

PASTORÁCIA RÓMOV

Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie

Teologická fakulta, 14.11.2019 v Košiciach

© Lukáš Knap (Ed.)

Počet strán: [4 AH]

Náklad: 100 ks

VERBUM – vydavateľstvo KU, Ružomberok 2019, 1. vyd.

ISBN 978 – 80 – 561 – 0718 – 8